KULTÚRA

ROČNÍK XXIII. – č. 9 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 6. MÁJA 2020

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,60 €

Pod Tvoju ochranu sa utiekame…

Biskup Pavol Hnilica SJ, veľký vyznávač a ctiteľ Panny Márie, so sv. pápežom Jánom Pavlom II.

Pod Tvoju ochranu sa utiekame… Na spoločenskú krí-zu, ktorú vyvolala pandémia Coronavirus, reagujú ľudia všelijako a vysvetľujú si ju rozlične. Avšak väčšina veriacich vidí v nej Božie riadenie, lebo "bez Božej vôle sa ani vlas na hlave nepohne". Pre nich je to napomenutie zhora. A to ich núti položiť si otázku: "Prečo to Boh, o ktorom vieme, že je dobrotivý, láskavý a milosrdný, dopúšťa? Čo nám tým chce povedať?" Odpoveď nachádzajú vo Svätom písme, kde je naporúdzi mnoho príkladov zo Starého a Nového zákona. Tam sa názorne vysvetľuje nielen zmysel a dôvod pohromy, ktorú Boh z času na čas na svoje stvorenie dopustí, ale aj spôsob, akým zmieriť Boží hnev.

Je síce pravda, že takýto postoj vyznieva staromódne ušiam mnohých ľudí odchovaných ideológiou materializmu a hedonizmu a že na mnohých tvárach to vyvolá iba cynický úsmev. Na druhej strane je však všeobecne známe, že sú isté príhody a udalosti, ktoré otrasú sebaistotou aj toho najtvrdšieho skeptika a agnostika a súčasná pandémia by mohla byť jednou z nich. Jeden príslušník zdravotnej služby počas Prvej svetovej vojny sa bol vyslovil: "V zákopoch niet ateistov. Tam som počul nejedného zatvrdlivého neznaboha zomierať so vzdychom: Bože môj…, mama moja!"

Nikomu netreba pripomínať skutočnosť, že živelná pohroma, vojna, svetová katastrofa privádza ľudí späť k Bohu. Nie je teda nelogické vidieť aj v súčasnej pandémii Boží zásah, varovanie alebo výzvu, aby sme sa z bludnej cesty vrátili skôr, než sa stane nenávratnou.

S určitým uspokojením treba zaznamenať, že náznaky tohto návratu sa už začínajú prejavovať. V kresťanskom svete viditeľným javom tohto celosvetového pohybu sú zasvätenia celých národov a štátov Panne Márii. Je len samozrejmé, že v ťažkostiach a krízových situáciách sa veriaci ľud začína obracať na Tú, ktorú v Loretánskych litániach oslovujeme ako Útočisko hriešnikov, Uzdravenie nemocných a Pomocnica kresťanov. Skrz jej príhovor pandémiou postihnutý svet hľadá prístup k Bohu, aby odvrátil od ľudstva pohromu, ktorá zasiahla takmer každý kút sveta. A tak sme svedkami, že v posledných dvoch mesiacoch viaceré štáty na dvoch kontinentoch sa rozhodli zasvätiť sa, alebo obnoviť zasvätenie Panne Márii.

1. Dňa 29. marca Anglicko slávnostne obnovilo svoje zasvätenie sa Bohorodičke pod titulom "veno Panny Márie". Anglicko ako veno Panny Márie (dos Mariae, dowry of Our Lady) bolo pôvodne zasvätené Panne Márii za panovania Richarda II., ktorý v roku 1381 odovzdal svoje kráľovstvo do poručníctva a ochrany Panny Márie. V nasledujúcich rokoch sa vybudovali mnohé chrámy a svätyne zasvätené jej úcte. Vari najznámejšou svätyňou bolo pútnické miesto Walsingham (county: Norfolk), ktoré malo prívlastok "Anglický Nazaret". Každá anglická katedrála mala a doteraz má mariánsku kaplnku, tzv. OurLady´sChapel, ktorá je vlastne pokračovaním priestoru na východnej strane hlavného oltára.

Mariánska úcta v Anglicku utrpela ťažkú ranu v 16. storočí za reformácie kráľa Henricha VIII. Ale od roku 1810, keď prestala diskriminácia voči katolíkom a Katolícka cirkev mohla obnoviť svoje verejné pôsobenie, došlo k oživeniu mariánskeho kultu. Jeho kulmináciou bolo aj posledné obnovenie zasvätenia krajiny, ktoré sa konalo 29. marca. Nemohlo prebiehať tak slávnostne, ako bolo plánované

FRANTIŠEK VNUK

na zasadaní Konferencie biskupov Anglicka a Walesu v novembri 2017, ale obmedzenia spôsobené pandémiou mu pridali ďalší rozmer a výraznejšie zdôraznilo jeho význam. Konalo sa v nedeľu po sviatku Zvestovania Pána, osobitne v každej diecéze v tom istom čase. Ústrednou témou zasvätenia bola "obnovenie pamätného duchovného dedičstva, ktoré je šľachtí našich predkov v minulosti a nádejou naplňuje náš ľud v súčasnosti, keď si berieme k srdcu slová Našej Matky, ktorá na svadbe v Káne povedala posluhujúcim: Čokoľvek vám môj Syn povie, urobte!"

2. Dňa 2. apríla 2020 predseda Latinskoamerickej biskupskej rady (CELAM) arcibiskup diecézy Trujillo (Peru) Miguel CabrejosVidarte oznámil rozhodnutie zasvätiť Latinskú Ameriku (t. j. Mexiko, stredoamerické a juhoamerické štáty) a ostrovné štáty v Karibskom mori (Kuba, Haiti, Jamajka, Barbados atď.) Panne Márii Guadalupskej s cieľom vyprosenia jej príhovoru za uzdravenie postihnutých a zastavenie pandémie koronavírusu.

(Pokračovanie na 9. strane)

Skoro cely

TEODOR KRIŽKA

Aký som rád, že nie som politik. Na začiatku našej obnovenej štátnosti som z romantických dôvodov prijal pozvanie prezidenta a prežil v jeho blízkosti celé volebné obdobie. Pri každej príležitosti som mu však hovoril, čo si o situácii myslím. Možno to bolo až drzé, pripúšťam. Ale nemohol som inak. Pán prezident si ma ponechal, hoci sa k nemu hlásili dookonca dvaja ministri odrazu, aby ma zo svojich služieb prepustil. Prezidentovi slúži ku cti, že ich neposlúchol. Ale ani tieto okolnosti ma neohli a neprestal som mu vyjadrovať svoj úprimný pozdrav. Som presvedčený, že s ním súhlasil, aj keď navonok konal inak, lebo niekoľkokrát som videl slzy v jeho očiach. Dokonca ma pozval, aby som sa stal riaditeľom jeho sekretariátu, pretože podľa jeho slov potrebuje vedľa seba človeka, ktorému dôveruje. Našťastie, vtedajší politickí lobisti presadili do tejto roly niekoho iného. Písal som vtedy knihu sonetov Skorocely. Prečo takýto rastlinný názov? Jednak preto, lebo skorocely rastú na ľudských chodníčkoch a sú liečivé na ryny, a jednak preto, že názov tvoria dve slová - skoro cely, teda dve konotácie, jednu na mníšstvo a druhú na väzenie, teda dobrovoľnú i násilnú samotu.

Od samého začiatku som zastával neutralitu Slovenskej republiky. Nakoniec o tom píšem sústavne aj na tomto mieste. Pritom si dobre uvedomujem, koľko Slovákov pociťuje nedôveru voči vlastným schopnostiach a celkom úprimne obhajujú závislé zahraničnopolitické postavenie nášho štátu. Jedni zdôvodňujú túto závislosť bezpečnostnými záujmami, iní hospodárskymi. Kritikou neomarxistického Západu postupne narastá iný závistlivostný postoj, tentoraz zdôvodňovaný slovanskou vzájomnosťou a obranou tradičných hodnôt v Ruskej federácii.

Oba tieto postoje považujem za veľké riziko. Už som to neraz vysvetlil. Môžem mať rád akúkoľvek susedku, môže byť krajšia, bohatšia, úspešnejšia ako moja matka. Ale moja matka je jediná na svete a nepobežím obdivovať cnosti tej od susedov, nieto aby som sa zapojil do jej životného štýlu a rozpočtu.

A predsa sa nám tu formujú dva politické tábory kurizantov. Jedni kurizujú Bruselu, druhí sa považujú div nie za disidentov, lebo kurizujú Moskve a Putinovi. Podľa nepravdivých, resp. jednostranných informácií ťažko aj inú situáciu očakávať. Sme asi v podobnom kontexte, ako keď Július Fučík ohlupoval naše národy reportážami o "krajine, kde zajtra znamená včera.

Ranné zore

„A hovorili si: „kto nám odvalí kameň od vchodu do hrobu?"

Ale keď sa pozreli, videli, že kameň je odvalený; bol totiž veľmi veľký"...

(Mk 16, 3-4)

UŽ JE TO TU

Na úvod z neveľkej eseje Jula Rybáka, „Už je to tu" z roku 2012: „Pavol Strauss kdesi píše, že niekedy pozrie ráno von oknom, „či sa to ešte nezačalo". – Už je to tu! – taký pocit mi ostal po prečítaní druhého tohoročného čísla Viera a život, venovaného téme „Kríza a jej vplyvy na náš život". „Neodvratný kolaps" je na programe dňa. „Nejde pritom len o zlyhanie elít v oblasti morálky, ide o komplexné zlyhanie – intelektuálne, politické, praktické" (Kočan).

Napodiv ma to nenaplnilo obavami, ale pokojom a istotou. Stáročia sme utekali od duchovného k materiálnemu svetu, vkladali sme doň kolosálnu ľudskú energiu početných generácií, hlásajúc pritom zo zvyku a zo zištnej vypočítavosti lásku, pravdu, spravodlivosť, slobodu, humanizáciu..."

Som katolícky kňaz, farár v Likavke a rusofil... Tento úvod vôbec nemá byť strašiakom, alebo poplašnou správou. Je uvedomením si toho, že prichádzajú k nám veci o ktorých sme sa ani nenazdali, že sa nás raz takto dotknú...

PÔST

Začiatkom pôstneho obdobia – kedy sme ešte netušili, čo nám prinesie a ani sme si nedokázali predstaviť, že Veľkú Noc možno i takto prežiť! – som si do zošita poznamenal: „To, čo by nedokázali všetci kňazi sveta svojimi pôstnymi kázňami, to v celom svete spôsobil „jeden" koronavírus... Rušia sa dovolenky, oslavy, veľké akcie – kultúrne, športové... Našiel sa spôsob ostať pri deťoch, zamestnávatelia sú nútený akceptovať novú situáciu, aj ten najdravejší biznis sa spomaľuje, ľudia necestujú. Zreálnel čas vnímať skutočné hodnoty. Ba ani na slovo Živého Boha, ktorý by sám viditeľne zostúpil z neba by sme tak nereagovali (tu je nepriama odpoveď na to, kto alebo čo určuje naše životy)...

A dobrý, pokorný Boh čaká, a trpezlivo čaká a trpí z lásky k človeku a neprestáva ho milovať a potichúčky neustále pripomína: „Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo. Kajajte sa a verte evanjeliu." (Mk 1,15)

Ako je naraz na všetko, čo je v živote dôležité, čas! Stačí tak málo. Citlivo siahnuť človeku na jeho „istotu" života (zdravia). Na istotu človeka, ktorý Boha dávno odmietol, zriekol sa ho, ba vyhlásil mu vojnu...

On ale neprestáva milovať, prihovárať sa ľudskému srdcu, obetovať sa za toho, ktorého stvoril z lásky, ako svoje najdokonalejšie dielo... „Svätý pôst sa započína..." (JKS 123)"

NOVÉ ČASY

Niet pochýb o tom, že žijeme „zvláštne časy", ktoré by sa dali nazvať aj „časom striedania civilizácií", alebo „zlomovou dobou". Je to zákonitosť úplne prirodzená, ako je napríklad striedanie ročných období. Len s väčším časovým horizontom... Je prirodzené, že sa obávame, lebo niet človeka, ktorý by mal skúsenosť takéhoto globálneho zásahu.

No je tu Boh – jediná reálna istota – ktorý tak o svete ako aj o človeku má svoju ideu! Veď je jeho pôvodcom a jediným zmysluplným zavŕšením. Vyjadrovateľmi, tlmočníkmi onej Božej idey sú prorockí duchovia. Nehovoriac už o Slove, ktorým sa Boh vyslovil vo svojom Synovi Ježišovi Kristovi! Ján nenapísal len tak, z rozmaru: „Veď Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život." (Jn3,16)

„Prelomová doba, ktorú žijeme, je práve dobou, keď – ináč v pokojných dobách prehliadaní – proroci prichádzajú k slovu; keď z hlbokých existenčných príčin prichádzame k prorokom o radu. Teda k tým, ktorí VIDELI! – lebo tí, čo len VEDELI (a boli ich celé pluky!) – nás doviedli do slepej uličky." (J. Rybák, Slovenská národná idea a jej zástavníci, 2015)

IĽJIN

Svoju rusofíliu som vyššie uviedol zámerne. Ona mi otvorila široký svet „ruskej duše". Jedným z prorokov na mojej ceste je ruský filozof Ivan Alexandrovič Iljin. Pred niekoľkými rokmi som prekladal jeho esej Заря над Россией z roku 1940. Je to pohľad človeka úplne preniknutého veľkonočnou vierou, pre ktorého Kristovo zmŕtvychvstanie nie je len konštatovaním historického faktu, ale preniká každú oblasť osobného i spoločenského života. Preto sa žiť dá, preto sa žiť vždy oplatí a aj v tých kritických, či chaotických chvíľach v ňom nachádzame istotu a pokoj... Hoci Iljin v 1940tom roku píše o Rusku a Rusoch, dnes nám hovorí o našom živote, o našej vlasti a o našom svete. Je to pravda univerzálna! Prosím, tak to vnímajte!

„Nám nie je dané vidieť veci budúce. Ich sled je pred nami ukrytý, taktiež aj ich časové horizonty. Ako sa vymaní Rusko z toho strašného mraku, ktorým je zahalené, kto odvalí kameň od hrobu, v ktorom je „pochované" – nevieme. Vieme ale, že kameň bude odvalený a že ono povstane k životu!...

V slávny deň Kristovho Zmŕtvychvstania kdesi v podvedomí, ale reálne prežívaš to radostné naplnenie blížiaceho sa; nie podľa zákonov politických súvislostí alebo vedeckých dôkazov, ale očami viery a z nej prýštiacej radostnej a žiarivej istoty. A naša viera nám dáva neochvejnú istotu VZKRIESENIA...

Oproti mysleniu je viera omnoho hlbšia, tajomnejšia, komplexnejšia a životnejšia. Vo viere človek istotu prijíma celým svojím bytím; teda aj rozumom, ale nie iba rozumom; aj slovom, ale nie iba slovom; aj srdcom, aj dušou (nazeraním), aj vôľou, i činom i celou životnou podstatou. A preto veriaca duša nie len že súhlasí s „abstraktnou pravdou" piatej časti Symbolu viery, ale sa i s láskou obracia ku vzkriesenému Kristovi, prežíva jeho zmŕtvychvstanie ako reálnu oživujúcu skutočnosť; svojou vôľou hľadá spôsob, ako konať skutky hodné onoho vzkriesenia a odovzdáva mu celý svoj život, podriaďujúc mu celý svoj osud...

Preto veriaci kresťan každoročne s celou prírodou prežíva jej jarné vzkriesenie: podľa zmyslového vnímania mŕtva, no v skutočnosti spiaca príroda každú jar spolu s nami slávi svoje vzkriesenie, obnovenie všetkého života.

A práve tu sa ruskí ľudia učili a naučili pravdivo vnímať a aj budovať svoju vlasť: - Rusko ako pozemský Boží chrám; Rusko ako nehynúce tkanivo ducha; Rusko ako dobrú a spoľahlivú silu; Rusko, ktoré sa môže ocitnúť v „tôni smrti", ba dokonca aj v hrobe, vchod ktorého bude privalený veľkým kameňom, ale ktorému je dané povstať v Kristovi.

Pozemské časy sú dlhotrvajúce a ťažké. S bôľom hľadíme na Rusko nachádzajúce sa v onej „tôni smrti", v temnote do očí bijúcej bezbožnosti, hriešnosti, strachu, zotročenia a strašných múk. A kameň privalený k jeho hrobu nás gniavi ako najťažšie bremeno nášho života. Ale vidíme a poznávame ho (Rusko) „skrze Krista, s Kristom a v Kristovi"; preto ani najmenej nepochybujeme a nedáme sa zviesť tou hrôzou, čo sa tam deje. Lebo nad Ruskom svitajú ranné zore, zore vzkriesenia.

Nad Ruskom sa zapaľujú ranné zore, blíži sa čas jeho slobody! Nevieme kedy a ako sa to stane a tiež nevieme „kto nám odvalí kameň od vchodu do hrobu..." Ale v Kristovi a spolu s Kristom vieme, že príde ten okamih a my uvidíme – hľa! kameň je odvalený!... Odvalený (...) silou ducha a svetla, silou ktorej „zjav" je „ako blesk a odev biely ako sneh..." (Mt 28, 3)" (И.А. ИЛЬИН, Собрание сосинений, Русская книга, Москва 2001)

NOVÝ ŽIVOT

Pavol Straus si 20. 8. 1948 zapísal: „Svet a jeho civilizácia sa dajú budovať iba na správnom základe myslenia a mravov. Všetky zlyhali. Kresťanstvo poslali do výslužby. A nepôjde to ináč, ako to s ním znovu skúsiť." (Pavol Strauss, Súborné dielo 1, str. 206, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2009)

Poprajme si navzájom odvahu do týchto nových dní, aby sme sa aj my „skrze Krista s Kristom a v Kristovi" stali novými, veľkonočnými ľuďmi!

POKOJ VÁM! NEBOJTE SA!!!

PAVOL ONDRÍK

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné, z ktorého príjem je predsa len o málo väčší ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho na e-maile: **Ganisinova.Renata@slposta.sk**

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispejte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000170427664

K programovému vyhláseniu

Politológ komentoval vládny program: „Po 12 rokoch vlády Smeru je to príjemné osvieženie, najmä čo sa týka transparentnosti a boja proti korupcii. Samozrejme, nemožno zabúdať, že papier znesie všetko. Dôležité budú konkrétne skutky," doplnil.

Konkrétne skutky sú už tu!

Premiér psychicky nevyrovnaný daňový podvodník! Zakladateľ a šéf akejsi autobusovej ministrany s vábivým názvom, ktorý má pod svojou osobnou kontrolou „nakladanie" financií získaných za volebné percentá. Stále hľadá akýsi manuál po svojom predchodcovi, aby vedel, čo má vo funkcii premiéra vlastne robiť.

Predseda NR SR mafián, ďalší jeho kolega dostal na starosť SIS a ďalší kolega ministerstvo, kde sa budú rozdeľovať veľké sumy z verejných zdrojov. Také priaznivé postavenie nemá ani talianska mafia! A tá je už poriadne zabehaná a má hlboké historické korene.

Minister školstva holič, kaderník a údajne homosexuál s tetovaním na ramene! To je veľmi zlý vtip, najmä s ohľadom na zdravý osobnostný vývoj našich školopovinných detičiek! Nič sa však nedá robiť. Za komunizmu sa razilo heslo „Ja som baník, kto je viac!" Teraz sa to transformovalo na heslo „Ja som homosexuál (lesba), kto je viac!"

Ministerka pre investície a regionálny rozvoj Veronika Remišová, pôvodné povolanie bábkoherečka. Museli jej dokonca vytvoriť nové ministerstvo, tak sa triasla za funkciou. Keď jej ako poslankyni NR SR dali pokutu za to, že neuviedla vo svojom majetkovom priznaní lukratívnu chatu, bola veľmi zlostná a umne si vymyslela, že domec ešte nebol skolaudovaný, a teda vlastne neexistuje pre účel majetkového priznania. Jej manžel je údajne „zbehlý" v čerpaní eurofondov...

Richard Sulík, minister hospodárstva, konšpiroval ako predseda NR SR s mafiánom Kočnerom najmenej 13-krát na raňajkách o obsadení postu generálneho prokurátora SR atď., známa kauza Sasanka. Ak by Richard Sulík tak usilovne ako Kočnera navštevoval hodiny klavíra, Slovensko by bolo bohatšie o jedného klavírneho virtuóza. Nechal sa pritom dokonca nasnímať Kočnerovou skrytou kamerou. Sám osobne údajne nahrával svojich straníckych kolegov za účelom získania kompromitujúcich materiálov na svojich kolegov. Jasná indícia psychopatickej poruchy. Teda nielen istý exminister z radov SAS s nadmerne vyvinutými sluchovýmiorgánmi, ale aj sám veľký šéf SAS! Jedna strana – samé ucho!

V Programovom vyhlásení vlády SR je zaujímavá veta: „Vláda SR vytvorí legislatívny rámec na zabezpečenie rozvoja kultúry príslušníkov národnostných menšín a tiež tzv. nových menšín na území Slovenska."

Čo to sú tie tzv. nové menšiny?

LGBT komunita? Imigranti? A či oboje?

Minister vnútra SR Mikulec sa už nechal počuť, že SR nemôže vracať ilegálnych migrantov v súlade s platnými medzinárodnými dohodami, lebo je pandémia koronavírusu!!! Úplná veľká „Mutti"! Podte, podte migranti, ste vítaní!

Slovensko sa teda naozaj pri súčasnej vládnej garnitúre (vrátane prezidentky!) môže dočkať „príjemného osvieženia", z ktorého sa bude ťažko spamätávať!

JÁN DANCER

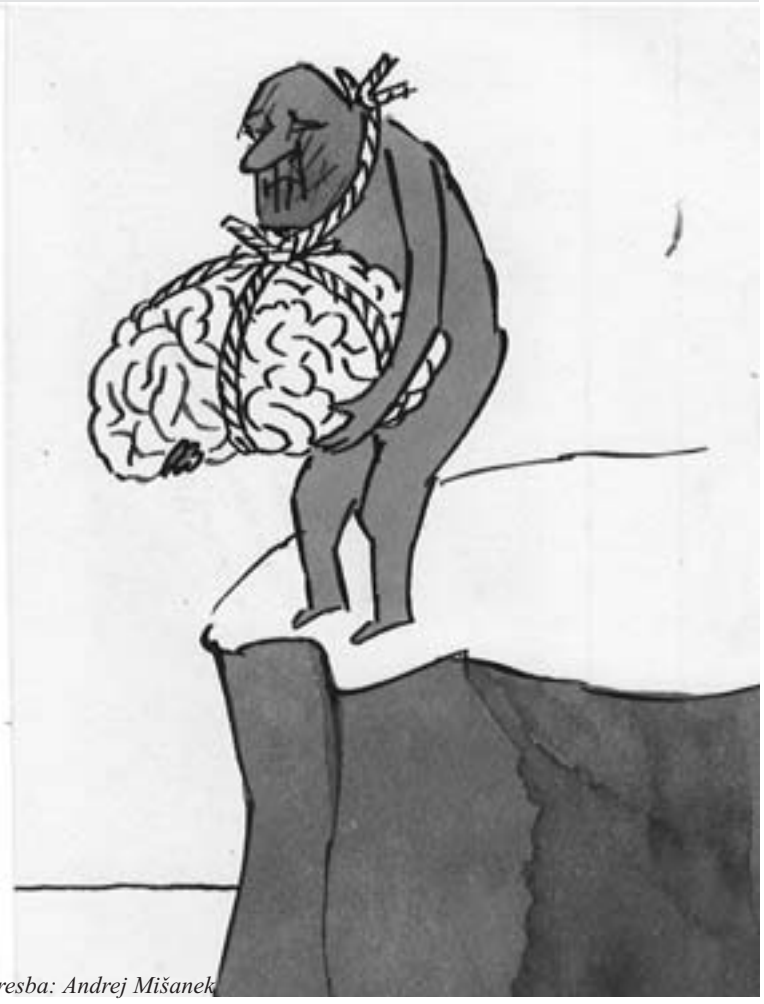

Kresba: Andrej Mišanek

Od povrchnosti k hĺbavosti

Ak použijem konštatovanie Martina Heideggera, „o človeku, ktorý bol vrhnutý" do tohto sveta, tak aj my sa momentálne „ocitáme" v časopriestore, ktorý sme si dobrovoľne nevybrali. Boli sme vytrhnutí z návykových stereotypov, výkonovo orientovanej civilizačnej paradigmy s čoraz výraznejšou expanziou hedonistickej „blaženosti a slasti". Presýtení pocitmi individuálnej výnimočnosti a neohrozenosti sme boli vrhnutí do uzavretejších karanténnych domácich prostredí a priestorov. V situačnej auto izolácii sme sa stali sami pre seba najčastejšími spoločníkmi a komunikačnými partnermi. V izolovanom prostredí už nemusíme obsadzovať požadované role sociálnych animátorov, nemusíme mať na tvárach „maškarné škrabošky", v ktorých chceme a snažíme sa byť stále tými a takými akými nás chcú vidieť a „ vlastniť" tí druhí. Môžeme aspoň na chvíľu byť samými sebou a nie tými druhými.

Dostali sme od svojich zamestnávateľov čas nielen na homofis, ale občas si môžeme „ vybrať" oddychový čas ,ktorý môžeme využiť ako príležitosť na intenzívnejšie zoznámenie sa samých so sebou. „Neboj sa poznávať seba samého", vyzýva sokratovský Kierkegaard. „V pohybe k sebe", ktorý zdôrazňuje môžeme nájsť svoju podstatu a uvedomenie si toho autentickejšieho Ja vo svojom vnútri , ktoré sa vplyvom globálnej civilizačnej vlny vytráca a stáva sa nežiaducim a často stigmatizovaným. Môžeme ju pokojne zaradiť k istej forme „ infekčného" ataku. Jej viralnosť sa prejavuje infekciou postihujúcou našu individuálnosť a individuálne bytia. Vytláča autentickosť a základy individuálnosti jednotlivcov. Vyžaduje univerzálne „ globálne" tváre, z ktorých sa pomaly postupne vytráca prirodzenosť a pravosť našich individuálnych bytí. Stratenie sa jednotlivca v dave, priradiť čo najviac jedincov k davu je jedným zo symptomatologických prejavov tejto formy globálnej názorovej a postojovej pandémie. Strata individuality je ziskom globality.

Svedomie patrí k základnej štruktúre ľudského bytia. Možno, že pri ceste samých k sebe si uvedomíme, že disponujeme aj touto entitou ktorú sme často museli ignorovať, resp. vypínať ak sme chceli patriť do kategórie In ľudí, teda ľudí výkonových, ľudí plniacich normy, predkladaných, požadovaných mainstreamových kritérií. Ľudí produkujúcich vzorce diktovaných foriem správania. Svedomie „ten náš vnútorný hlas" často ostávalo v úzadí. Možno sme ho častejšie vylučovali z nášho rozhodovania a riadili sme sa diktovaným väčšinovým (ne)svedomím. Teraz máme priestor uvedomiť si, že svedomie je stále moje, a nemáme ho „ bartrovo" zamieňať za „ externý" implantát ponúkaný niekým iným. Hlas resuscitovaného svedomia môže byť pre nás užitočný. Pomôže sa nám dostať z väčšinového existovania v akejsi požadovanej a tekutej neurčitosti v ktorej platnosť a názorová adekvátnosť sa mení v rýchlom tempe. Často môžeme zápasiť s pocitom, že plávame v chaose a zmätku alebo „tekutej prítomnosti" ako nazval tento čas poľsko- britský sociológ Zygmunt Bauman. Možno prišiel čas pozastavenia sa aj nad tým, či tu civilizačnú rýchlosť, naháňajúcu technologický progres ktorou sa rútime po naprogramovaných životných dráhach nie je potrebné v istých momentoch znížiť. Možno sme prekročili horizont blahobytu a konzumnosti a nastal čas na prehodnotenie a hygienu hodnotových priorít.

Úloha svedomia je aj o takejto možnosti a príležitosti. O pomoci a podpore v priblížení sa k samému sebe. „Mať sám seba" je dôležitým odrazovým mostíkom k spôsobom vlastnej sebarealizácie. Byť sám sebou nie je o módnom, či celebritnom angažovaní sa a preberaní ducha vplyvu mainstreamových názorov a postojov len aby sme nevyčnievali z prevládajúceho prúdu lebo môžem dostať „čierny bod".

Naša existencia a samotné bytie sa realizuje v priestore presýtenom rôznymi „ideovými pravdami". Niekedy je pre nás zložité orientovať sa vo svete informačnej pandémie čo tou pravdou skutočne je. Pohlcovaný rôznymi „značkami" právd máme sklony často sa prikloniť k tej, ktorá je novým módnym hitom. Takéto pravdy ohurujú skôr emočným efektom, než racionálnym obsahom. Pri hľadaní tej svojej, vlastnej máme často sklon podľahnúť predkladanej „väčšinovej" pravde. Vylúštiť pravosť pravdy sa stáva lúštiteľským umením, s ktorými si neporadia ani top krížovkári. Tak sa často „pre pokoj duše" dobrovoľne vzdávame toho , čo je nám vlastné a vstupujeme do zástupov „nových netradičných právd", ktorých esencia pripomína skôr fikciu než skutočnú realitu. Niektoré bytosti napríklad nemajú problém s prijatím prezentovanej pravdy, že existuje 70, či 80 pohlaví, z ktorých si môžu vybrať kam patria a na druhej strane majú ťažkosti veriť tomu, že používanie ruška ako ochranného prostriedku proti nákaze je užitočná forma ochrany. Niektorí skôr veria fikciám. Existencia UFA, ktoré niky nevideli, ale počuli o ňom, alebo čítali najskôr na faceboku ako na jednom z digitálnych kanálov šíriacom „zinscenované pravdy" je pre nich zárukou pravdy. Fakt, že koronavírusom sa môžu nakaziť aj oni je konšpirácia ktorou sa ich snaží Niekto zmanipulovať. Aj takéto formy povrchného myslenia sú prítomné na tomto civilizačnom „ stagi".

Dobrovoľne sa vzdávame vlastných možností a vlastnej užitočnosti v prospech niekoho iného. Možno teraz v čase „nútenej karantény" máme príležitosť prehodnotiť vlastné individuálne bytie. Náš individualisticky egoizmus do ktorého nás často táto civilizačná kultúra tlačí sa môžeme pokúsiť transformovať v prítomnom a budúcom čase do altruistickejšej orientácie a prezentovať ju nielen v čase krízového scenára. Je potrebné z nej spraviť tradičnú konštantu. Možno „pandemický otras", ktorý zažívame je nepriamym upozornením, že táto entita sa z ľudského správania začala vytrácať a je priestor a čas reštartovať ju nielen v prítomnom čase, ale delegovať ju jedincom aj pre časy budúce. Mentálne startupy v čase vynúteného ticha dostali príležitosť. Myslenie predsa nemáme v karanténe, práve naopak, karanténa nám ponúka možnosť transformácie z povrchnosti k naštartovaniu jeho hĺbavosti. „Túlajúce sa myslenie", ktoré bolo charakteristickým produktom civilizačnej doby „ pred" a ktoré aj vplyvom informačnej expanzie málokedy bolo sprevádzané hĺbkou a hĺbavosťou uvažovania. Dostávame príležitosť transformovať ho na stabilnejšiu konštantu. Spomaliť myšlienkovú rýchlosť a zmeniť fenomén myšlienkovej rozptýlenosti na myšlienkovú koncentrovanosť a stabilitu je príležitosťou k osobnostnému rastu a zreniu. A možno aj k intenzívnejšiemu a autentickejšiemu priblíženiu sa k neuralgickému bodu. K podstate pravdy a pravdivosti. V takomto „dumaní" či pohybe k samému sebe sa môžeme priblížiť aj k podstatám samých seba. Sme herci hrajúci požadované role, ktoré sa od nás žiadajú aby sme prežili, alebo sme ľudia,ktorí dokážu prejaviť ten obraz individuálnosti, ktorého sú nositeľmi. Odpovedať si na otázku čo hrajem, čo musím hrať a kým som vlastne vo svojej podstate je v osobnostnom dozrievaní jadrom rastu a prevenciou voči „manipulatívnym a módnym hitom dneška". Sebapoznávanie niekedy bolí . Na naštartovanie tohto procesu k je potrebná odvaha. Po takomto absolvovaní seba poznávacieho kurzu" môžeme získať odmenu do budúcnosti. V podobe podporného podnetu k tomu, že nebudeme v ďalšom období redukovaní na súbor požadovaných správaní, ktoré nám niekto diktuje, či programuje v o svoj prospech.

V časoch civilizačného globalizmu sme pregramovali naše myšlienkové nastavenia a myšlienkové operácie do hedonomysliacej roviny. Pozornosť venujeme skôr informáciám esenciálne podfarbených atraktivitou, bulvárnosťou samozrejme bez dôkazového potvrdenia. Hĺbavejšie premýšľanie o podstate vecí sme si zamenili so skimmingom – rýchlym zrakovým kĺzaním po informačnom „povrchu". Je to predsa len pohodlnejšia forma „myslenia", doplnená sprevádzajúcim pocitom namýšľania: „myslíme si, že myslíme". Operačné myšlienkové úkony sme zredukovali do počtu kliknutí na prezentované informácie s ktorými sme v najintenzívnejšom kontakte prostredníctvom používania sociálnych sieti. Našli sme si sprostredkovaný zdroj individuálneho myslenia. Utápame sa v počte zvládnutí informačného množstva, nie kvality a hĺbavosti premýšľania. Informačnú zmysluplnosť, ktorá vyžaduje predsa len hĺbavejšiu formu zamyslenia sa nad prijímanou informáciou sme vymenili za informačnú zmyselnosť. Zdroj pobavenia a zábavy.

„Uzabávame sa na smrť" tento výrok povedal v roku 1985 americký kultúrny a politický teoretik Neil Postman. Možno, že čas v ktorom sa ocitli naše bytia v súčasnosti je časom na hĺbavejšie prehodnotenie nášho doterajšieho civilizačného myšlienkového pohybu, ktorým sme sa nechali riadiť. Ak sa z nás stane povrchne mysliace obecenstvo tak myšlienkový exitus sa stane očakávanou realitou.

IVAN BINDAS

PAVOL ČARNOGURSKÝ

Záznam zo stretnutia

s obhajcom prezidenta Dr. Jozefa Tisu JUDr. Ernestom Žabkayom v Rajeckých Tepliciach dňa 23. októbra 1982

V sobotu večer toho dňa stretli sme sa so 73 ročným Dr. Ernestom Žabkayom v záhradnom dome bývalého generálneho tajomníka Demokratickej strany Dr. Janka Kempného, v kúpeľoch Rajecké Teplice. V útulnej izbe Kempného domu uprostred jesennej nádhery zlatisto žltých stromov sedeli sme okolo stola: historik Dr. Jozef Jablonický, advokát Dr. Žabkay, pani Slávka Kempná, Dr. Ján Kempný a ja.

Toto stretnutie sme plánovali už dávnejšie. Historický proces pred tzv. Národným súdom v Bratislave s prezidentom Slovenského štátu Dr. Jozefom Tisom bol práve pred 36 rokmi v štádiu zahájenia. Jeho priebeh od decembra 1946 až do popravy na dvore Krajského súdu ráno dňa 18. apríla 1947 vzrušil celý národ. Zapísal sa do slovenských dejín ako ich najtragickejšia udalosť a dodnes púta na seba pozornosť každého Slováka. 0 to viacej tých málo ľudí, ktorí ešte žijú a boli účastníkmi aj dejateľmi všetkého, čo sa okolo procesu zbehlo.

Historik Dr. Jozef Jablonický, príslušník už mladšej generácie, ktorej Slovenský štát a jeho predstaviteľov na čele s prezidentom Dr. Jozefom Tisom prezentovali len v negatívnom, zradcovskom a fašistickom podaní, sám dostatočne poučený, ako sa falšuje v oficiálnom výklade všetko, čo nezapadá do rámca komunistického - ako to sám Jablonický nazýva: prokurátorského - výkladu dejín, zaujíma sa s jemu vrodenou chtivosťou poznať skutočnosť práve v tých vrcholných faktoch. Vie, že kľúčovou otázkou moderných slovenských dejín sa stáva práve osoba Dr. Jozefa Tisu. A všetci, s ktorými teraz sedel pri stole Kempného domu, boli - okrem domácej panej - svojou činnosťou a účasťou bezprostredne spojení s procesom. Posedenie bolo akoby jeho živým pokračovaním.

Pokiaľ ide priamo o moju osobu, najvýraznejším dôkazom mojej účasti v procese je znenie výroku Štátneho súdu v Bratislave, ktorému predsedal povestný Dr. Bedrna a žalobcom bol generálny prokurátor ČSR Dr. J. Feješ. Dňa 15. mája 1948, vo vigíliu sv. Ducha, rozsudok nado mnou vo výške trestu 18 mesiacov väzenia sa opieral o podstatu trestného činu:

„Obžalovaný Pavol Čarnogurský, narodený 22. januára 1908 v Malej Frankovej, bývalý poslanec Slovenského snemu, zamestnaním redaktor Katolíckych novín v Bratislave, obstaral obhajobu Dr. Jozefovi Tisovi a zbieral peniaze na jej financovanie, čím spáchal trestný čin schvaľovania viny. Odsudzuje sa na 18 mesiacov väzenia nepodmienečne."

Aká bola skutočnosť? Čoskoro po privezení sputnaných členov vlády Slovenského štátu dňa

7. októbra 1945 z okupovaného Nemecka do Bratislavy ma vyhľadali v redakcii KN sestry prezidenta Dr. Jozefa Tisu, pani Dobiášová a pani Tureková. Poverili mňa obstarať obhajcu pre ich brata, keďže okolnosti nasvedčovali tomu, že súd s prezidentom Slovenského štátu sa má konať čo najskôr, aby sa predišlo nečakaným udalostiam z obrovského napätia a demonštrácií, ku ktorým došlo na Slovensku po jeho potupnom dovezení v putách.

Z niekoľkých málo priateľov, ktorí vtedy v nových štátoprávnych pomeroch zostali a pracovali v Bratislave, boli dvaja veľmi vzácni: Dr. Janko Kempný, vtedy poslanec v Revolučnom nár. zhromaždení v Prahe za Demokratickú stranu a Dr. Imro Kružliak, redaktor Národných novín v Bratislave. Kružliakov krajan, Detvanec Dr. Barnabáš Lojek bol známym bratislavským advokátom, ktorý nebol postihnutý novými pomermi. S nimi som sa radil pri hľadaní odvážneho advokáta, ktorý by sa nebál prevziať obhajobu Dr Jozefa Tisu, a tým vlastne už aj obhajobu Slovenského štátu, lebo v podstate o tento štát a jeho vznik i hodnotenie šlo.

Pri jednej z takýchto porád Dr. Janko Kempný prišiel s návrhom osoby mladého žilinského advokáta Dr. Ernesta Žabkaya, dokonca organizovaného v Komunistickej strane. Bol len o tri roky starší od Dr. Kempného, taktiež žilinského občana, ktorý Dr. Žabkaya osobne poznal. Na všeobecné prekvapenie tento žilinský advokát sa s profesionálnou rutinou pustil do obhajovania tých činiteľov Slovenského štátu v Žiline a okolí, ktorých vtedy podľa tzv. retribučného zákona stavali pred ľudové súdy. A pri ich obrane vystupoval právne tak rutinovane a otvorene v uplatňovaní zákonov, nie osobných a politických vášní, aké boli vtedy zhubným prívalom väčšinou ľudskej spodiny.

Povesť o jeho odvahe a smelosti sa rozšírila aj poza Žilinu. Preto jeho pomoc hľadali príslušníci tých nespočetných rodín, ktorých živitelia, členovia boli väznení a tiesnili sa v prepchatých celách a kobkách rôznych väzníc a táborov po celom Slovensku.

Poverili sme vtedy Dr. Barnabáša Lojeka jednať s Dr. Žabkayom a získať ho pre neľahkú a zodpovednú úlohu Tisovho obhajcu. A to sa Dr. Lojekovi aj podarilo. Už od prvej chvíle kedy brat prezidenta Dr. Jozefa Tisu, tiež kňaz, profesor Ján Tiso podpísal Dr. Žabkayovi za rodinu plnú moc ako obhajcovi, začala sa rozvíjať zložitá a napínavá zložka Žabkayovho života. Pokračovala aj po poprave Dr. Jozefa Tisu, pri ktorej on bol ako obhajca prítomný.

V tej pohnutej a nezabudnuteľnej chvíli, v bezprostrednej blízkosti šibenice, na ktorej jeho klient umieral v agonických kŕčoch a telesnom zmietaní, v bezdychovej sfére nervového napätia, keď iba kovový krížik, ktorý umierajúcemu prezidentovi vypadol z ruky a nedefinovateľným, mystickým zvukom zazvonil na dlážke pod vyrovnávajúcim sa už telom, on, advokát Dr. Žabkay pritláčal vo vrecku kabáta Tisov odkaz, ktorý mu tento povedal a vlastnoručne podpísal pri rozlúčkovom odchode z cely odsúdenca na smrť:

„SVORNOSŤ NÁRODA
NECH JE POKRSTENÁ
MOJOU OBETOU.
CÍT1M SA BYŤ MUČENÍKOM
SLOVENSKÉHO NÁRODA
A PROTIBOĽŠEVICKÉHO
STANOVISKA.
18. apríla, Dr. JOZEF TISO."

Ako je známe, Tisov odkaz podobného obsahu, len v širšom podaní, mal v tej chvíli aj iný účastník tejto popravy, uložený v záhybe šedej mníšskej kapucne, bratislavský kapucín Otec Hilárius, ktorý ako Tisov spovedník odprevádzal odsúdeného až na popravisko.

Teraz, po 36 rokoch od tejto udalosti, mali sme pri stole u Kempných kúsok papiera, vytrhnutý z malého diára, so Žabkayovým rukopisom, napísaný obyčajnou tužkou, s pevným vlastnoručným Tisovým podpisom, vo svojich rukách. Dokument je dobre zachovaný a čitateľný. Nachádza sa vo veľmi objemnom obale tak, ako do neho Dr. Žabkay ukladal všetky papiere, ktoré mu pred, počas i po skončení procesu prichádzali k rukám, aj záznamy, ktoré si sám vyhotovoval v rýchlosti pojednávania, každý deň, o všetkých prípadoch, každom svedkovi a činiteľovi, ktorý vystupoval, alebo len zmienka bola o ňom v pojednávaní, prebiehajúcom dlhšie ako štyri mesiace. Malo byť akoby napodobením známeho Norimberského procesu, ktorý sa krátko predtým skončil.

Počas trojhodinového posedenia prečítal nám Dr. Žabkay takmer každý dôležitejší dokument svojho obsiahleho spisu z historického súdneho pojednávania.

Ešte predtým hovoril o nátlaku, ktorý naňho robila vtedajšia Štátna bezpečnosť v Bratislave, aby sa zriekol svojej úlohy byť obhajcom Dr. Tisu. Porovnali sme si preto svoje zástoje v čase pred procesom.

Proces s činiteľmi vlády Slovenského štátu v prípravnom období dostal osobitný význam výsledkom parlamentných volieb 26. mája 1946. V nich Komunistická strana získala len 32% odvolených hlasov na Slovensku. Demokratická strana takmer 63% . Bol to dôsledok toho, že masy katolíckeho ľudu v dôsledku Aprílovej dohody s vedením Demokratickej strany, ktoré bolo v rukách evanjelikov: Jána Ursínyho, Jozefa Lettricha, Jána Lichnera a Fedora Hodžu, až demonštratívne hlasovali za Demokratickú stranu. Bolo im všeobecne známe, že v uvedenej dohode sa vedenie Demokratickej strany zaviazalo vytvoriť také ovzdušie vo vedení Národného súdu zriadeného podľa retribučného zákona z mája 1945, aby najmä proces s prezidentom Dr. Tisom prebiehal zákonite, bez politického vplyvu a teroru. Teda aby bola záruka, že Dr. Tiso nebude odsúdený na smrť a popravený. Podľa tohto zákona Národný súd spadal do právomocí Slovenskej národnej rady. Jej predsedníctvo menovalo predsedu tohto súdu, predsedov jednotlivých senátov, a tak malo vplyv na celkové zloženie súdu spolu s prísediacimi.

Volebným víťazstvom DS z 26. mája 1945 sa vedenie Národného súdu dostalo do rúk DS. Znamenalo to, že komunisti nebudú môcť vopred, ešte pred začatím súdu rozhodnúť o priebehu a výsledku súdu s prezidentom Dr. Tisom. Poznali jednoznačnú náladu celého Slovenska, ktoré chcelo zachrániť Dr. Tisu, lebo bol v očiach národa, ale i v objektívnom posúdení nielen predstaviteľom Slovenského samostatného štátu, ktorý vyniesol slovenský národ po 1100 ročnej neslobode opäť ako rovnocenný s ostatnými národmi na javisko európskych a svetových dejín, ale stal sa aj záchrancom životov národa v najväčšej, druhej svetovej vojne, ktorá sa nás svojim zásahom bezprostredne dotýkala. Pri nás sa začala a pri nás sa aj skončila. Prežili sme ju ale s najmenšími obeťami. Bola v tom veľká osobná zásluha práve Dr. Tisu, ktorý svojou veľkou autoritou držal na úrovni vnútornú i zahraničnú politiku.

A tak sa hneď po voľbách roztočilo koleso násilia na strane komunistických činiteľov. Chceli predstaviť im tak nepriaznivý volebný výsledok ako sprisahanie proti republike, ako pokus obnoviť Slovensky štát, vyslobodiť z väzenia Dr. Jozefa Tisu, členov vlády a odovzdať verejnú moc do rúk obnovenej Ľudovej strany. Víťaznú Demokratickú stranu už predstavovali nie ako povstaleckého činiteľa, ale oživenú Ľudovú stranu na čele s generálnymi tajomníkmi Dr. Jánom Kempným, Dr. Milošom Bugárom a s takými osobnosťami, akými boli Dr. Emanuel Böhm, Dr. Mikuláš Franek a ďalší.

Inscenovali preto udalosti, svedkov, prípady, ktoré podávali verejnosti s vopred pripraveným scenárom. Cieľ bol jasný, jednoznačný – rozpustiť, zakázať Demokratickú stranu, dostať do svojich rúk všetku moc, ktorú podľa volebného výsledku dostala ona.

Už hneď v utorok po voľbách, dňa 28. mája prišli činitelia Štátnej bezpečnosti pre mňa do redakcie Katolíckych novín na Kapitulskej ulici v Bratislave. Za dramatických okolností dostal som sa do väzenia v Ilave, kde som potom prežil celé leto až do konca augusta. Do Ilavy, kam sústredili výše 200 silne ozbrojených partizánov a zvláštnu jednotku Bezpečnosti, mal byť prevezený aj Dr. Tiso a členovia vlády, aby tak bolo znemožnené ich násilné vyslobodenie z bratislavskej väznice na Záhradníckej ulici, ktoré vraj ľudáci pripravovali.

Čoskoro po mojom prevezení do Ilavy dostavilo sa za mnou celé oddelenie Štátnej bezpečnosti zo Špitálskej ulice v Bratislave, na čele s Ilčíkom a Kokavcom. Vtedy bol vyšetrovací trakt ilavskej väznice takmer prázdny, či snáď ho vopred vyprázdnili. Mňa pri tej príležitosti vyviedli z cely na prízemí až na druhé poschodie, aby sa nikto nedozvedel o priebehu vypočúvania.

Pred vyšetrujúcimi činiteľmi ocitol som sa uprostred piatich, či šiestich zavalito vyzerajúcich chlapov, ktorí robili dojem dobre kŕmených mäsiarov. Ich päste mi provokatívne smerovali ku tvári. A v takom ovzduší prebiehalo dlhé moje vypočúvanie: ako to bolo pred voľbami, aký priebeh malo zakladanie tretej strany, ktoré sa sústreďovalo okolo mojej osoby. Vyvrcholilo osobitnou časťou o príprave procesu s Dr. Jozefom Tisom, teda s obstaraním obhajcov, a hlavne o tom, z čoho mali byť títo honorovaní.

Celý vývoj okolo zakladania tretej strany, ako dostal svoj impulz na Generálnom sekretariáte Komunistickej strany Slovenska v Košiciach už v prvej polovici marca, v prítomnosti Dr. Gustáva Husáka a Dr. Eda Friša, nebol mí tajnosťou, či akciou s nezákonným pozadím. Už vtedy v Košiciach mi bolo jasné, že iniciatívu ku jednaniu so mnou o možnosti založiť tretiu politickú stranu na Slovensku si obidvaja priniesli v spoločnom lietadle na Slovensko priamo z Moskvy, od samého Klementa Gottwalda. Preto pri tak neobyčajnom vyšetrovaní, akému mňa podrobili v Ilave len o rok neskoršie, nemal som čo zakrývať.

Naopak, bol v tom podtón môjho protestu, že sa záležitosť vopred komunistami pripravená a pod ich patronáciou vedená, stavia teraz do protištátneho spikleneckého svetla.

Svojím pevným a jednoznačným podaním počiatkov tretej strany som účinne zapôsobil aj na svojich vyšetrovateľov. Videlo sa mi, že také podanie nečakali, sami o ňom nevedeli.

Aj vec financovania obhajcov pre prezidenta Dr. Tisu podal som ako naplno zákonitú. Z poverenia rodiny Tisovej obrátil som sa na jeho príbuzného, nitrianskeho kanonika J. Randíka.

(Pokračovanie na 10. strane)

Smutné výročie

Sedemdesiat rokov od likvidácie Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku

Podľa štatistických údajov, k 1. marcu 1950 žilo na Slovensku 225 495 (t. j. 6.55 %) občanov gréckokatolíckeho náboženstva a 7 975 (t. j. 0.23 %) pravoslávnych. Títo gréckokatolíci boli z prevažnej väčšiny slovenskej národnosti, pretože — podľa tej istej štatistiky — na Slovensku vtedy žilo iba 50 809 Ukrajincov a Rusínov. O duchovné potreby gréckokatolíkov na Slovensku sa staralo 265 duchovných v 241 farnostiach. V Slovenskej republike Gréckokatolícka cirkev mala svoje vlastné školy (165 ľudových škôl, meštianska škola v Medzilaborciach, gymnázium a učiteľský ústav v Prešove), ktoré však boli v 1945 poštátnené. Mali aj svoje rehole (baziliáni, redemptoristi, baziliánky a služobnice Nepoškvrneného Počatia Panny Márie), vydavateľstvo náboženskej literatúry a duchovný časopis Cyril a Metod.

Od roku 1926 hlavou Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku bol biskup Pavol Peter Gojdič, OSBM a v posledných rokoch aj jeho pomocný biskup Vasil Hopko, ktorý bol vysvätený 11. mája 1947. Biskup Gojdič bol človekom svätého a bezúhonného života a dnes si ho uctievame ako blahoslaveného. To však neznamená, že bol neomylný vo svetských veciach a v praktickej politike a že jeho konanie v týchto oblastiach je nekritizovateľné. Bol rusínskej národnosti a neústupne veril, že všetci gréckokatolíci sú Rusíni. Pri sčítaní ľudu vyzýval veriacich , aby sa hlásili k rusínskej národnosti, pretože "čo gréckokatolík, to Rusín." Ako rusínsky nacionalista mal určité výhrady voči slovenskému nacionalizmu, a to sa premietalo aj do jeho postoja voči Slovákom medzi jeho veriacimi a klérom.

Jeho postoj k povojnovému ľudovo-demokratickému režimu bol podstatne odlišný od postoja zboru biskupov Slovenska. Ako jediný z biskupov Slovenska v decembri 1946 zložil sľub vernosti do rúk predsedu česko-slovenskej vlády Klementa Gottwalda. Kým slovenskí biskupi protestovali proti diskriminácii, šikanovaniam a zatváraniam svojich kňazov, biskup Gojdič v obežníku, ktorý vydal 20. mája 1947, písal svojim kňazom: "…čo najdôraznejšie napomínam vdpp. duchovných, aby sa chránili všetkého osočovania, kritizovania nášho štátneho zriadenia a tým znepokojovania našich veriacich, lebo takým neoddumaným spôsobom nielen štátu a cirkvi škodia, ale aj sebe, ...lebo štátna kultová správa bude nútená v takýchto prípadoch odňať dotyčnému dp. duchovnému kongruu a zakázať mu činnosť v škole." Keď slovenskí biskupi suspendovali s režimom spolupracujúcich neposlušných kňazov Alexandra Horáka a Jozefa Lukačoviča, ako výstrahu ostatným kňazom, biskup Gojdič povedal delegácii odborárov, ktorá prišla proti tomuto kroku biskupov protestovať, že "keby Horák a Lukačovič boli kňazmi jeho diecézy, nebol by ich suspendoval a keby bol býval tak urobil, suspenziu by dnes odvolal."

Správal sa ozaj veľmi úzkostlivo, aby nedával vládnym mocipánov nijaký zásadný dôvod k nespokojnosti. Určite mal na srdci záujmy a dobro veriaceho ľudu a viedli ho šľachetné pohnútky, ale ako ukázali nasledujúce udalosti, nebolo to predvídavé a nie dosť rozvážne.

Dnes vieme, že vedenie komunistickej strany si biskupov ústretový vzťah k vláde nijako necenilo a po februári 1948 Gréckokatolícka cirkev na Slovensku žila už len na prepožičanom čase. Pozorovateľom udalostí okolo nás bolo zrejmé, že ani u nás gréckokatolíci neuniknú tragickému osudu, ktorý postihol gréckokatolíkov v tých častiach Európy, čo sa po vojne našli pod priamym vplyvom a kontrolou Sovietskeho zväzu. Tam totiž Sovietsky zväz administratívnym zásahom kruto a bezohľadne transformoval gréckokatolíkov na pravoslávnych. Na Ukrajine sa tak stalo už v 1946, v Rumunsku v 1948, na Zakarpatskej Ukrajine (ktorá bola územnou časťou predmníchovského Česko-Slovenska) v 1949. Dňa 28. apríla 1950 prišli na rad gréckokatolíci na Slovensku. Táto pohroma ostala známa pod jej kódovým menom: Akcia P.

Deň 28. apríl 1950 bol vyvrcholením procesu, ktorý sa pripravoval aspoň dva roky. Jeho prvým konkrétnym náznakom bolo vystúpenie Dr. Gustáva Husáka na zasadnutí predsedníctva ÚV KSS dňa 9. decembra 1948. Dr. Husák tu veľmi ostro vystúpil proti "antisovietizmu", ktorý sa vraj skrýva v Gréckokatolíckej cirkvi pod rúškom slovanskej spolupatričnosti a ktorý strana musí vykoreniť. Hovoril:

"Myslím, že sme podľahli falošnej koncepcii, že na rozdiel od Rímskokatolíckej cirkvi, s Gréckokatolíckou cirkvou nemáme žiadne starosti. Gréckokatolícka cirkev sa zatiaľ stala ochrankyňou emigrantských elementov proti Č-SR. Gréckokatolícka cirkev bola maďarónska, našli v nej ochranu Sičovci (nacionalistická polovojenská organizácia na Podkarpatskej Rusi v rokoch 1938-1939 - FV) a dnes, keď susedíme so Sovietskym zväzom, razí heslo: Bližšie k Rímu! V školách mal najväčší vplyv klérus a emigranti. Napríklad na ruskom gymnáziu v Prešove sa vyučuje starým cárskym ruským pravopisom, teda podľa toho vôbec neuznávajú Sovietsky zväz. A naši súdruhovia nad tým všetkým držali ochrannú ruku.

Myslím, že máme všetky školy premeniť na ukrajinské a odtiaľ úplne odstrániť vplyv kléru. Viem, že je nedostatok kádrov, ale dá sa to previesť.

Na druhej strane by sme mali podporovať farárov, ktorí by nám pomáhali prevádzať cirkevnú politiku, akú máme na mysli. Títo by mohli byť základom domácej cirkvi. Tam si môžeme dovoliť - myslím - ešte ostrejší zákrok, než snáď budeme robiť proti Rímskokatolíckej cirkvi. Ak sa nám podarí odstrániť vplyv emigrantov a kléru, myslím, že urobíme veľký skok dopredu."

V lete 1949 boli násilne dosadení vládni zmocnenci do biskupských úradov v Nitre, Trnave, v Banskej Bystrici, na Spiši a v Košiciach. Gréckokatolícky biskupský úrad v Prešove bol akoby obídený. To mohlo budiť zdanie, že náklonnosť a zmierlivý postoj biskupa Gojdiča k ľudovodemokratickej republike prinášajú svoje ovocie.

Bolo to však klamné snenie, z ktorého čoskoro prišlo kruté prebudenie. Začiatkom decembra 1949 Ladislav Holdoš, predseda Slovenského úradu pre veci cirkevné (SÚC) oznamuje vedeniu KSS, že "1. decembra t.r. bol menovaný za zmocnenca ku gréckokatolíckemu biskupskému úradu v Prešove s. Rodák Michal, bývalý tajomník Krajského akčného výboru v Prešove a jemu pridelený tajomník Haško Emil. Týmto dňom máme obsadené všetky biskupské úrady Katolíckej cirkvi na Slovensku."

Zmocnenec Rodák a jeho tajomník Haško prišli na biskupský úrad v Prešove 9. decembra 1949. Biskup Gojdič protestoval proti tomuto opatreniu listom z 12. decembra 1949. Odvolával sa na svoj "sľub vernosti" a poukazoval, že "nemá vedomosti o tom, že by svoj sľub nedodržal a že by sa, hoci aj v najmenšom previnil proti ČSR". Žiadal, aby "tamojší úrad svoje opatrenie ohľadom ustanovenia zmocnenca na Gréckokatolícky biskupský úrad v Prešove, ako neopodstatnené a duchu ústavy ČSR sa protiviace, nás v najväčšej miere urážajúce a našich veriacich znepokojujúce odvolať ráčil." Bol to však - ako sa hovorí - výkrik bez ozveny. Zmocnenec sa natrvalo usadil v biskupskej rezidencii, kontroloval všetku došlú i odoslanú poštu, osobné styky s biskupom sa mohli konať len s jeho súhlasom a rozhovory viesť len za jeho prítomnosti.

Vonku sa medzitým odohrávala dráma, ktorej posledným dejstvom bola násilná konverzia na pravoslávie, známa pod menom Akcia P. Ako sa už spomína vyššie, akcia sa začala realizovať v roku 1948 a viditeľne sa začala prejavovať v polovici roka 1949. Najprv sa vytvorila organizačná štruktúra Pravoslávnej cirkvi v Česko-Slovensku. Moskovský patriarcha Alexej z ničoho nič zriadil v Česko-Slovensku exarchát ruskej pravoslávnej cirkvi. Do Prahy bol vyslaný za arcibiskupa Jelevferij. Súčasne s ním patriarcha ustanovil dvoch biskupov: pre Moravu Čestmíra Kračmara so sídlom v Olomouci a pre Slovensko Alexeja Dechtereva, so sídlom v Prešove.

V marci 1950 bol na tzv. „malom sobore" v Ružbachoch zriadený Ústredný výbor Akcie P. Výbor sa skladal zo zástupcov Pravoslávnej cirkvi, komunistickej strany, vlády a Ukrajinskej národnej rady. Plán, o ktorom sa tu rokovalo, predpokladal získanie nie-koľkých gréckokatolíckych kňazov a veriacich, ktorí by potom ako „predstavitelia ľudu a kňazstva" zorganizovali verejné zhromaždenie (tzv. „veľký sobor"), na ktorom sa vyhlási rozhodnutie zrušiť jednotu s Rímom a vyhlásiť návrat do Pravoslávnej cirkvi.

V nasledujúcich týždňoch sa po východnom Slovensku zakladali tzv. „návratové výbory". Viedla sa útočná a ohováračská kampaň proti Vatikánu ako „pomocníkovi podpaľačov novej vojny", zatiaľ čo Pravoslávna cirkev sa predstavovala ako "opora tábora mieru".

V piatok, dňa 28. apríla 1950 v Prešove, vo veľkej sieni hotela Čierny orol, sa konalo ľudové zhromaždenie, ktoré prešlo do dejín Gréckokatolíckej cirkvi ako smutnoznámy „veľký sobor". Podľa oficiálnej propagačnej správy zúčastnilo sa ho 820 delegátov, z toho asi 100 kňazov a vyše tisíc veriacich.

V skutočnosti ich však bolo podstatne menej, pretože sieň, ktorej kapacita je asi 600 osôb, nebola preplnená. Vedúci Slovenského úradu pre veci cirkevné Ladislav Holdoš v svojom referáte hovorí o 700 delegátoch a 70 kňazoch.

Ako sa neskôr bezpečne zistilo, väčšina prítomných nebola o pravom ciele zhromaždenia informovaná. Nazdávali sa, že to bude jedna z tých mierových manifestácii, ktorými komunisti nedopriali ľuďom pokoj a odpočinok ani v pracovný deň, ani v nedeľu.

Aby sa zhromaždenie predčasne nerozišlo, procedúra prebiehala za zatvorenými a stráženými dvermi. Pokračovalo sa podľa vopred vypracovaného plánu. Bolo zvolené predsedníctvo soboru, v ktorom boli popri niekoľkých kňazoch aj viacerí politickí funkcionári, ktorí sa v minulosti nikdy nevyznačovali nábožnosťou (Michal Chudík, Ivan Rohaľ-Iľkiv, Vasil Karaman, Ľudovít Medveď). Kňaz-odpadlík Ilja Kačúr oslovil zhromaždenie: „Dnešného dňa sú zotreté tisícročné slzy... Náš ľud musíme zaviesť do pravdivej pravoslávnej viery a nie do neverectva. My sme si zvolili tábor mieru, strediskom ktorého je Moskva a nie tábor vojny a krvi, v ktorom je Rím."

Po ďalších prejavoch sa prečítalo 4-bodové Uznesenie, ktorého 2. bod proklamoval toto rozhodnutie: „Likvidovať Úniu, odísť od Ríma a prinavrátiť sa do lona otcovskej našej svätej pravoslávnej viery."

Ďalším dokumentom soboru bol Manifest, ktorým „sa prehlasuje, že Únia s Vatikánom je zrušená a v dôsledku toho prestala existovať v Č-SR aj Gréckokatolícka cirkev, ktorej údovia aj duchovenstvo s farami a kostolmi patria odo dnešného dňa do lona Svätej pravoslávnej cirkvi."

Ešte v ten deň novokonvertiti za podpory vládnej moci zaujali prešovsky gréckokatolícky katedrálny chrám. Medzitým sa usilovne zbierali podpisy na Manifest a organizovali sa administratívne formality tohto „masového návratu k pravosláviu."

Moskovsky patriarcha Alexej srdečne privítal správu o zjednotení a vedúci Státního uřadu pro věci církevní, Zdeněk Fierlinger, informoval exarchu Jelevferija, že odteraz „všetky záležitosti Gréckokatolíckej cirkvi sa prenášajú na Pravoslávnu cirkev".

Takto bola Gréckokatolícka cirkev na Slovensku úradne zlikvidovaná a jej kostoly i všetok nehnuteľný a hnuteľný majetok boli odovzdané Pravoslávnej cirkvi. Táto teraz mala na Slovensku dve biskupstvá (eparchie): prešovské a michalovské. Na veriacich a kňazov sa robil psychicky i fyzicky nátlak, aby sa podriadili rozhodnutiu prešovského soboru.

Podľa správy vedúceho Slovenského úradu pre veci cirkevné zo 7. nov. 1950, v priebehu 6 mesiacov z celkového počtu oslovených 265 kňazov Manifest podpísalo 175 a sľub zložilo (t. j. prestúpilo na pravoslávie) 103 kňazov (asi 39 %). V správe sa tiež uvádza, že medzi gréckokatolíkmi ukrajinskej národnosti bol návrat celkove úspešný, ale „u uniatov slovenskej národnosti zďaleka tomu tak nie je." Súčasná historiografia pokladá tieto čísla za prehnané. Ján Babjak v svojej obsiahlej dokumentárnej práci Verní zostali (Košice 1997) uvádza, že z 338 diecéznych a rehoľných kňazov na pravoslávie prestúpilo iba 43.

Tí kňazi, čo odmietali prestúpiť na pravoslávie, boli kruto prenasledovaní. Pevní a statoční pastieri, ktorí posmeľovali stádo, aby vytrvali vo viere otcov, boli internovaní v koncentračnom kláštore v Hlohovci.

Z rozhodnutia tzv. cirkevnej šestky (Alexej Čepička /predseda/, Zdeněk Fierlinger, Václav Kopecký, Zdeněk Nejedlý, Viliam Široký a Vladimír Clementis) bola v novembri 1951 uskutočnená Akcia 100, v rámci ktorej boli všetci práceschopní gréckokatolícki kňazi aj s rodinami presťahovaní do českého pohraničia. Starí a práceneschopní boli vysťahovaní do západnej časti štátu a nesmeli sa vrátiť do východoslovenských krajov Prešov a Košice.

Takto bola násilím a úradným zásahom zlikvidovaná Gréckokatolícka cirkev na Slovensku. V stave tejto protiprávnej nonexistencie trpela a s nádejou očakávala svoj výstup z katakomb, ktorého sa dočkala v lete 1968.

FRANTIŠEK VNUK

Poetické dialógy s večnosťou

Výrazná autorská osobnosť slovenskej duchovno-kresťanskej literatúry i literárnej vedy Eva Fordinálová, rodáčka z Borského Mikuláša, ktorá svoje celoživotné bádanie zamerala na život a dielo svojho rodáka Jána Hollého, publikovala pri príležitosti 170. výročia jeho odchodu na večnosť pozoruhodnú básnickú zbierku „Hore, srdcia!“ (LÚČ, 2019). Počas jej čítania je percipient svedkom úžasného stretnutia dvoch veľkých osobností slovenského národa, vstupuje do ich poetického až metafyzického dialógu s večnosťou.

Eva Fordinálová totiž s veľkou úctou a pokorou vníma Jána Hollého ako svoje „alter ego“. V úvode básnickej zbierky vyznáva, že pri čítaní jeho diel vždy cítila autora ako sprievodcu po svojom boku a dokonca eviduje podobnosť v povahách oboch, ako píše, „učebnicových introvertov“. O básnikovi Jánovi Hollom vydala prelomové monografie: „Aký si, Ján Hollý?“ (1985), „Idey Hollého v ideológii romantizmu“ (2000), „Ján Hollý 1785 – 1849“ (2003) a „Ján Hollý v slovenskom národno-kultúrnom vedomí“ (2007). V roku 2015, keď sa na Slovensku výrazne oslavovala dvestoročnica narodenia Ľudovíta Štúra, nezabudla na 230. výročie narodenie Jána Hollého a publikovala jedinečnú monografiu „Otec a syn národa (Vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra)“, v ktorej – tak ako nik pred ňou – skúmala bytostne dôležitý medzigeneračný vzťah klasicistov a romantikov. Pomohla tak objasniť a pochopiť viaceré problémy a východiská z nich v súčasnom období. Mimochodom, hlbokú láska k svojmu národu a k jeho kresťanskej identite pretavila Eva Fordinálová aj do monografie Tajomné pramene v nás, ktorú vydalo Literárne informačné centrum v roku 2013, teda v čase osláv 1150. výročia príchodu sv. Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Predstavila v nej našu vlastnú národnú literárnu históriu v polyfónii tej svetovej. Nazrela do zrkadla dejín kultúrnosti a pobádala čitateľov k tomu, aby sa konečne nebáli uzrieť vlastnú tvár, zdeformovanú predstavou „cudzích zrkadiel“, a spoznali skutočné tajomné pramene v nás.

Našťastie, autorka patrí k tým „pomazaným“, ktorí dokážu okrem kvalitných vedeckých výstupov tvoriť i nádhernú reflexívnu poéziu, zanechávajúcu v príjemcovi dlho rezonujúce impresie. Dôkazom toho sú tieto knihy: „Vôňa Záhoria“ (1997), „Ranné zamyslenia“ (2001), „Neprestanem Ťa hľadať“ (2005), „Chystám Ti miesto“ (2007), „Stretlo ma svetlo“ (2009) a „Z hlbokosti duše“ (2011).

Najnovšiu – formátovo útlu, ale obsahovo o to silnejšiu – zbierku básní „Hore, srdcia!“, otvára veľkolepou Poctou Jánovi Hollému, ktorého považuje za záchrancu našej histórie. Všetky básne v zbierke pozostávajú z ôsmich veršov, zväčša so striedavým rýmom. Ako sama autorka dodáva, vytvorila nový druh strofy – venčekový, a to najmä ako darček k Hollého „nebeským narodeninám“. Kolorit každej básne ešte dotvárajú fotografie prírodnej scenérie Záhoria. Vznikla tak krásna symbióza slova a obrazu.

Zbierku rozdelila do dvoch častí. Prvá má názov „Lyrické príhovory“ a v jej veršoch sa zrkadlí význam národnej literárnej pamäti, ukrytej do piesní a veršov. Tá je trvácnejšia ako „márna ľudská sláva“ (s. 9), ktorá raz „bez stopy pominie“ (s. 11). V básni s rovnomenným názvom, ako má samotná zbierka, na to odkazuje i alúziou na Hollého eposy, v ktorých zaznieva výzva „sursum corda“, lebo len „srdce toho, kto sa celý rozdá, / tam hore vypočuje Boh“ (s. 13). Fordinálovej lyrický subjekt je zocelený námahou, ktorá učí pokore, pretože dni, keď „nič nie je po vôli“ a myšlienky sa „v prázdne tratia“ (s. 17) pomáhajú cibriť ducha i dušu. Až potom možno prejsť k meditácii, modlitbe, reagovať na „vábenie zvona“ (s. 19) a napokon vnímať Svetlo, ktoré jediné rozsvieti „bezosnú tmu“ (s. 21). Poetka vie, že práve Ján Hollý mal ten dar preniesť kúsok z nebeského rytmu do „záhorských raží“ (s. 23). Od neho sa naučila, že pokoj a harmóniu ducha možno nadobudnúť jedine v Najvyššom. Prostredníctvom dôsledného poznania Hollého života a tvorby pochopila aj bipolárnosť samoty – na jednej starne „horký stesk“ a na druhej „utíšenie“ (s. 29). Práve samota sa stáva akýmsi leitmotívom viacerých básní („Bez odozvy“, „Dobrá Voda“, „Privolávanie jari“ a i.). Autorka na ňu hľadí ako na istú predestináciu, vloženú do vienka počas príchodu na svet. Vo vzácnom poetickom obraze sa Hollý pri jej narodení zjavuje v okne doslova ako „sudička“: „Chcel si mi iste vopred vravieť, / že tiež ma čaká márnosť, samota a srieň, / no musím ochrániť tvoj závet“ (s. 37). Túto misiu zvládla Eva Fordinálová výborne a dosvedčujú to aj básne z druhej časti zbierky s názvom „Súlad“.

V dialógu dvoch záhoráckych poetických sŕdc, vrastených do spanilého a rozkošného kraja, kde „v šume borovíc rozumieť možno Božiemu / hlasu“ (s. 49), zaznieva „hudba sfér“ a sýti „mierom z nebeského žriedla“ (s. 43). Tu sa statočnosť, cnosť a láska rodia z ľudskej bolesti. Hollého neskonalá viera v zdravé korene národa, napokon pobáda Evu Fordinálovú vyrieknuť v závere básnickej zbierky tieto slová: „Dával si srdce národu, / čo toľké stáročia žil / bez lásky, / nádej a vieru vo vlastné sily a budúcnosť / stálu, / našiel si odpoveď, zvládol si všetky otázky, / ty pevče prorocký, ty strážca svätého grálu!“ (s. 67).

Básnická zbierka Evy Fordinálovej teší o to viac, že duchovná kontinuita tvorby katolíckych autorov trvá po dnešné časy a že historické pozadie našej kultúry, vychádzajúce priamo z kresťanstva, skutočne vytvára neodlučiteľnosť prepojenia národného cítenia, kultúry a viery. Podáva tak ruku ďalším generáciám a pozýva ich k neľahkému, ale krásnemu údelu: „rozzvoniť v sebe dušu ducha“ (s. 31). JÁN GALLIK

EVA FORDINÁLOVÁ

Hore, srdcia!

Búre (Borský Mikuláš)

Tŕnisté agáty pri rodnej dedine,
agáty kotviace v piesočných priesypkoch!
Všetko raz na pieskoch bez stopy pominie,
májový biely kvet dozreje v trpký hloh.
Z nádejí mladosti zostane jedine
poznanie ukryté do piesní, vo veršoch.
Voňavé agáty pri rodnej dedine,
agáty kotviace v piesočných priesypkoch...!

Hore, srdcia!

Márni si žiadal, volal sursumcorda
na omšiach chráme, v svojich eposoch!
Ozvena z hory odpoveď ti skôr dá,
než tí, čo žijú iba pre osoh.
No srdce toho, kto sa celý rozdá,
tam hore vypočuje Boh:
a zachoval nám tvoju výzvu sursumcorda
aj po storočiach v tvojich eposoch.

Tichý deň

Briezky za slnkom vzpínajú
svoj driek tenký,
park pred oknom je tichý ako chrám,
len vtáci – štebotné, vzletné myšlienky,
dvíhajú krídla k nebesiam.
Pri duboch, briezkach,
vôkol tajnej studienky
chodil si v Mlíči zadumaný, sám:
a verše – tvoje vzletné myšlienky,
dvíhali krídla k nebesiam.

Večerné volanie

Vábenie zvona kdesi zďaleka
znie ponad lesy, dĺžky obilia.
Bezbreho ako matka Ojda nariekam
nad všetkým, čo som stratila,
túžim sa vybrať ktoviekam,
kde ako vánkom kolísaná ľalia
zvon vábi mierom: kdesi zďaleka
znie ponad lesy, krovie, dĺžky obilia.

Nebeský rytmus

Vzduch vonia borom. V hebkom vetre
sa pravidelne vlnia dĺžky raží
ako dych mora, ako hexametre –
tlkot srdca, kto mocnú lásku zažil
a ožiarený v božskom svetle
ten rytmus si aj v Maduniciach strážil.
Záhorím stále vo voňavom vetre
sa v hexametroch vlnia dĺžky.

Zvony

Čo nás to oboch tiahlo do Trnavy?
Spev zvonov, a či duša ducha –
to nové centrum Matky Slávy,
hojný dážď písmo v čase sucha?
Ten zápal, čo z tiem zázrak spraví,
rozzuní spev, keď prítomnosť je hluchá?
My vieme, čo nás tiahlo do Trnavy:
Rozzvoniť v sebe dušu ducha.

Súlad

Pres ňebe ťáhli sivé
mračna a rosícé púščali kapki.
Až neuveriteľne živé
sú vo mne tvoje clivé riadky,
všetky túžby sú na odlive
a život vôbec nie je sladký.
Pres ňebe aj mne ťáhnú sivé
mračna a rosícé púščajú kapki.

Plač matky Slávy

Aj vi mi, ňešťastní sinové mužného Slovákov
Krála, ťeplé z mokrích kapki roňíťe očí!
Obloha halí sa v halene oblakov,
hmly nevedomia stále tiahnu zo stáročí,
v nich stratení meníte za drobné vzácny kov
a cesta za mätúcim svetlom sa
nad priepasťou skončí!
Aj vi mi, nešťastní sinové mužného Slovákov
Krála, ťeplé z mokrích kapki roňíťe očí!

Dôvera

Svoj pokoj nestaviam
na ľudských jazykoch.
Budem si svoj chrám
len z pravdy tvojich slôk,
unikám pochvalám,
zlé rozsúdi len Boh.
Svoj pokoj nestaviam
na ľudských jazykoch.

Kráska

Poznal si, čo je samota –
nachádzal si v nej utíšenie
zo zradných vírov života,
keď obraz Krásky mysľou sa ti ženie,
keď márna túžba v krvi kloktá?
Obaja vieme, čo je osamenie:
ten horský stesk je horší ako samota,
no azda prácou skrotne v utíšenie.

Voňavý pokoj

Sotva sa ľen jasná ponadvíhala žára mesáca
a hvezdné meňavéj rozríďila oblohi svetla,
stres z denných nepotrebných potrieb
odchádza,
vôňa líp sa spúšťa z klzkých krídel vetra,
hudba sfér mi dušu pohládza,
sýti ma mierom z nebeského žriedla,
sotva sa ľen jasná ponadvíhala žára mesáca
a hvezdné meňavéj rozríďila oblohi svetla.

Výzva

Len jedna nás čnosť, skutki a zásluhi
ku vlasťi veľkích sú učiňiť v stave.
Kto to vie lepšie než ty? Kto druhý,
Čo si ju nosil na srdci i v hlave?
Vždy láskou k nej si liečil smútky a neduhy,
lebo si poznal jej korene zdravé.
Kiež tvoja nás čnosť, skutki a zásluhi
ku vlasťi veľkích sú učiňiť v stave!

Ďakujem

Naposledy som ešte vzlietla:
len ako šarkan na povrázku
do chladu jesenného vetra.
Závislosťou som zaplatila lásku.
No v jasnej žiare tvojho svetla
už viem, čo vložila som v sádzku.
Naposledy som vtedy vzlietla
z cudzích rúk nahor na povrázku.

Snímky: Teodor Križka

Fascikel s reštitúciou

Naši rodiča sa v päťdesiatych rokoch usídlili v Bratislave. V úmysle dobre hospodáriť ako rodina aj pri mestskom štýle života a neveľkých platoch v akadémii (SAV), kúpili si v júni 1955 za pomoci maminých rodičov v lokalite pod Televíznou vežou Kamzík veľkú záhradu. Rovná plocha, rozloha 1400 m2, nádherný výhľad na mesto, vyše storodiacich stromov, hrozno i jahody. Národný výbor sa pri kúpe vyjadril, že v mieste je perspektíva výstavby rodinných domov. V drevenom domčeku - „víkende“ sme trávili so starou mamou prekrásne chvíle, detaily evidujem od štyroch - piatich rokov života.

Keď som mala dvanásť, záhradu nám vyvlastnili. V jej prvej tretine na veľký žiaľ rodičov naplánovali cesty: Na Revíne, Dérerova, Guothova.Salámovou metódou pozemok zobral „štát“ celý na cestu a stavbu 350 bytov Doprastavu. Stromy sa vyrúbali, rodičia dostali za m2 dve koruny. Súhrnom za vyše 629 m 21 250 Kčs. Stromy ohodnotili na 4 299 Kčs. Hoci sa pri kúpe pozemku sa s výstavbou domov počítalo, Útvar hlavného architekta ako všetko iné riadila strana a vláda. Kto mal moc, delil pôdu. V dobe odmäku 1968. roku rodičia na pozemky nemysleli, snívali skôr, ako rehabilitovať Kultúrny život Slovenska.

Náš otec, ako veľmi citovo založený človek, nikdy viac na to miesto nevstúpil. Nedokázal ísť tam, kde prežil najkrajšie chvíle života s tromi dcérami, milovanou manželkou i svokrovcami. Do konca života považoval odňatie zeme za krivdu a krádež. Jeho komentáre sa mi vynárali, keď sme už akodcéry na vydaj po dvadsiatich rokoch riešili otázky bývania.

Otec dom vnímal ako potrebu, podmienku života rodiny, mal pôvod na Orave. Aj jeho otec za svetovej krízy dvadsiatom deviatom odpracoval desaťročie v Kanade na železniciach, aby zarobil na murovaný dom, pričom mu roky práce zdefraudovala svetová kríza. Na Slovensku, v Božej záhrade, boli vždy pozemky, vrchy i pláne, doliny i kopce s právom na bývanie, na oblohu i zapadajúce slnko. Prečo žiť na betóne na pár metroch štvorcových?Mama z bohatšieho prostredia, podľa vlastnej rodinnej tradície, vnímala kultúru bývania ako nutný štandard. Náš dom sa tak stal ich súčinnosťou krásnym rodinným dielom, doslova posvätným domovom. Zdedená jedáleň „Biedermeier “ bola v klasickej harmónii zdobená porcelánom, servismi, krištáľom, príborom zo striebra, mózerom. V tom čase, ako každý, donucovaný poznať a žiť marxistickú ideológiu, nazývala som háčkované dečky na klavíri maloburžoáznymi prežitkami“, nevediac ešte, že sa časom zo mňa stane „Anna – proletárka“ . Otcova pracovňa z mahagónu vyžarovala dôstojnosť jeho práce a vzdelanosti. Od detstva ma fascinovali mohutné knižnice, nenapodobiteľný pracovný stôl,sedenie s obrazmi Oravy.

Vyvlastnením záhrady sa otcov sen dať dcéram veno rozplynul. Ako najstaršia, zo desať rokov som chodila do bytového družstva, kam sme smeli dať žiadosť pre jednu z nás. Po mojom vydaji sa byt v 1980. roku prepísal na mladšiu sestru. Môj muž mal iný kapitál - skúsené ruky na stavbách šiestich sestier, i švagrov zaviazaných odpracovaťpomoc na dome, ako sa to vtedy robilo. To sme využili pri nadstavbe u rodičov a pridali i ich polovici - našetreným peniazom. Tretia sestra sa vydala do rodiny stavbárov, ktorí nemali natoľko problém s bývaním.Záhrada pod Kamzíkom mi začala viac vŕtať v hlave, keď prišlo v spoločnom dome s rodičmi k problémom vo vzťahoch. Môj manžel a mama si nesadli, hlavne pre počet detí a môj štatút ženy v domácnosti, pre ktorý som zanechala pracovisko lekárky v nemocnici. Aj preto sme sa v 1989. roku odsťahovali na vidiek prerábať a stavať prakticky ďalší dom, vtedy už so šiestimi deťmi. To boli dve životné fušky nás manželov a neskutočná záťaž pri deťoch! Koľkým stačí na rozvodlen jeden dom! Keby nám tú záhradu neboli vzali, stavali by sme len jeden raz, uvažovala som! Časom bolo na svete bolo osem chlapcov, „nežná“ v plnom prúde, po nej dvadsaťročné „neoficiálne“ krízové obdobie. Život mnohodetných rodín bol zvýrazneným modelom zlej sociálnej situácie. Mizerné zárobky, uťahovanie opaskov po dve desaťročia. Po celej Európe sa roztvárali nožnice medzi bohatými a chudobnými. Keď bol i tento dom hotový a deti dospievali, najstarší syn mal dvadsať štyri, najmladší deväť. Šiesty rok po materských, opäť som pracovala v nemocnici. Kvalifikácie, nočné služby, deti. Bez oddychu, spoločenského života. Len drina, samá infraštruktúra, žiadna kultúra, kdeže tam poézia alebo filozofia. Platy nič nepokryli, zarobila som akurát tak na stravu. Chlapci od strednej školybrigádovali, a nechceli veriť, že tak málo zarobím. Pri lopate dostali toľko, čo ja v nočnej. Ako budú bývať oni? Manžel verný Akadémii vied, na poprednom poste, zarábal naďalej po socialisticky, aj ako uznávaný vedec vo svete, i napriek kapitalistickému výkonu. Ani firma s francúzskymi parfumami by nás nevytrhla, špekulovala som! A vtedy ma oslovil pojem „reštitúcia“. Raz v nočnej som natrafila na zákon 503 z roku 2003, o jej druhej vlne. Otec sa po revolúcii (ani pred ňou) za mamonou nezháňal. Bol hľadačom pravdy, zberateľom myšlienok. Tešil sa, že prišla sloboda prejavu. Celý život za komunizmu hlásal pravdu len v rozprávkach, zakamuflovanú v príbehoch, povestiach. Teraz sa pustil reštituovať zdevastovanú kultúru, písal, čo sa nesmelo, celou dušou rehabilitoval Cirkev, sestry sv. Kríža, prenasledované učiteľky.

Dlhým skúmaním utajených hrôz komunizmu objavil martýrium bl. Zdenky Schelingovej. Nenápadná zdravotná sestra, hrdinka z jeho dediny uspala strážcu kňazov (vraj určených na Sibír), za čo ju umučili. Bola prvá z toľkých, blahorečená sv. Jánom Pavlom II. na poslednej ceste na Slovensku v septembri 2003.

Do boja za práva som sa vroku 2004 pustila sama, viac motivovaná otcom vloženou túžbou po spravodlivosti ako chuťou po pozemkoch. Preštudovala som si zákon 503/03, poradila som sa s právnikom a po štyridsiatich rokoch som rázne, i s tajomnou bázňou vkročila na územie bývalej obrovskej parcely. „Nikdy sa nevracaj na miesta detstva“, spieva francúzska šansonierka. Pravdaže, na vyvlastnených a sprivatizovaných záhradách vyrástli celé štvrte.Tadiaľ sme šli s otcom, keď sa stavali Kramáre! Aha, kus záhrady medzi panelákmi. Guothova, Dérerova. Spamäti som si presne nakreslila celý pozemok, len podľa spomienok. Výškové budovy, cesty, chodníky, rodinná zástavba...

Po identifikácii parciel na geodézii sa môj perom načrtnutý plánik celkom zhodoval s oficiálnym geometrickým plánom. Predložila som ho Pozemkovému fondu i s kopou požadovaných dokumentov, čo potom šlo na Hlavné mesto, kde sa skúmala náležitosť reštitúcie. Podľa telefónneho zoznamu som si našla i mená tých, čo stavali domy na našej záhrade! O desiatkach bytov ani nehovorím. Otcovi povolenie nedali, ani na byt, ani na kus zeme. Po „revolúcii 89“ zvyšok parcely pokryli luxusné domy na pozemku už nezaplatiteľnej ceny.

Reštitúcia bola kladná: V marci 2005 sazistilo, že dve tretiny parcely štát rodičom nevyplatil. Uznali mi žiadosť o navrátenie vlastníctva k vyvlastneným pozemkom, lebo šlo o „prechod vlastníctva na štát bez právneho dôvodu... a preto sa majú oprávneným osobám previesť bezplatne do vlastníctva iné pozemky vo Vlastníctve štátu v primeranej výmere a bonite, podľa možnosti v miestach pôvodného pozemku“.

Riešenia Pozemkového fonduod roku 2006 nemali lehotu a boli bez odpovede do roku 2013.Len v novembri 2006 prišla prakticky ponuka na finančnú náhradu v cene 250 Sk/ m2, čiže 7-8 Eur/ m2. Zúčastnení (žijúca matka a tri sestry)sa mali expresne do 14. dní vyjadriť k vyplateniu. Ak by však chceli pôdu ako reštitučný nárok, teda legálnych 960 m/2, „pozvánku dostanú po inventarizácii pozemkov“, bez udania lehoty. Medzitým prišla len akási ponuka v r. 2009 od istej právnej spoločnosti vraj „pozemkovému fonduneznámej“, že nárok vybaviapri odstúpení jeho polovice. Úplatok touto formou? Nie, povedala som. Konzultácie s PF v rokoch 2006 - 2014 nemali konca. Boli mätúce, neférové, zavádzajúce. Dať svoj nárok za 7 Eur/m2? Ekvivalent niekdajších dvoch korún? Pozemkov vraj niet, reštitúcie sú od roku 2006 vládou blokované, stála odpoveď. Čakať na nový ROEP (Register obnovenej evidencie pozemkov), „kým sa v tom urobí poriadok, teda, kým si pôdu rozdelia post komunisti? “Všetky žiadosti čakajú! Fico všetko zastavil. Len Fico? Zaužívané triky úradníčok som dobre poznala: zavádzajúce vyrozumenia, potvrdenia, súhlasy, klamstvá, i drzosť typu: „Váš nárok je už premlčaný!“ Na pozemkový fond som naďalej chodila ako na klavír. Čakať a nosiť papiere. Štemplovať a čakať. Vymenili riaditeľa (podľa zloženia vlády), chodila som tri roky za mladším. Vrátili starého? Nedala som sa odbiť starším. Pri logickej argumentácii ma úradníčka odbila: „Neviem si s vami rady, choďte za riaditeľom!“ Ten po rokoch priznal, že vlastne som v práve, ale mafia... Súdružku som zazrela na chodbe? „Dnes tu nie je, šla k lekárovi“. Ja som ju však videla, poznám ju! Aha, no vrátila sa. „Nevidí čítať, bola u očného!“ Veď si ma môže vypočuť!Vedúcej riadne podkutej referentke som raz povedala: „Pomýlili ste si povolanie. Mali ste ísť na herectvo, tak viete klamať!“ Zakaždým iná, mladá, neskúsená! Nakoniec mi vytlačili „voľné“ parcely. Zrejmenečakali, že veci beriem smrteľne vážne. Skôr predpokladali ignoranciu, či chuťzískať majetok. Alebo chceli úplatok? Jedna zo štyroch parciel, čo mi navrhla ako reštitúciu akási úradníčka, mala v strede obrovský elektrický stĺp. Druhá rozmer 2m x 25 m, tretia dvesto m2bez možnosti vstupu. Posledná bola medzi dvomi pretínajúcimi sa železnicami (viď doklady). To si už len Ústavný súd dokázal urobiť väčší posmech z občana, keď po toľkých sťažnostiach na Pozemkový fond dal za pravdu jemu a vyriekol: „Pozemkový fond nemá dosť pracovníkov, aby vyriešil toľké žiadosti!“ Jasná taktika rastúceho bezprávia: Osemdesiatnici vymrú, potomkovia sa medzi sebou nedohodnú, a spisy aj samé vyhnijú v regáloch. V roku 2013, po ôsmych rokochodvolaní a sťažností na Generálnom riaditeľstve (kde krátko po mojej sťažnosti prepustili riaditeľku, ktorá sa veci ujala), konečne fond rozhodol o náhradnom pozemku. V jedenástom roku od začiatku bez úplatkového konania, savecipredsa len pohli. Akoby omylom, fond nám pridelil náhradu, no opäť šalamúnsky: Parcelu o 500 m2 väčšiu, ako tá, čo nám prináležala. Podľa zákona sa však nesmela rozdeliť na dve. Schodnú cestu sme hľadali ďalšie tri roky. Opakované znalecké posudky, neustále navyšovaná cena dodatočnej plochy. Vytrvalo som opakovala„Úplatky neberiem, nevzala som nikdy - a nikdy ani nedám!“ Vyriešenie nekonvenčnej ponuky trvalo ďalších päť rokov. Nebudem sa už rozpisovať. Medzi sesterské vyrovnanie ešte za života mamy netrvalo dlho. Potom už môj vysoký „fascikel s reštitúciou“ prebral najstarší syn. Okolo pridelenej priveľkej parcely zatiaľ vyrástli celé, i luxusné štvrte s nezaplatiteľným bývaním, bez adekvátneho riešenia ciest. Konečne v lete 2019 generálna riaditeľka Pozemkového fondu odobrila náš nárok uznaný v roku 2005 a reštitúciu podpísala. Aj to len na moje neodbytné naliehanie. Bolo priam nemysliteľné dostať sa kunej na audienciu, doslovná detektívka. „Chápem vás“, povedala mi generálna nakoniec, „chcete zanechať dedičstvo deťom!“. „Vôbec nie, chcem iba to, aby mohli na Slovensku žiť, aby neemigrovali. Aby tu mali životný priestor, aby som tu mala vnúčatá“. V „úprimnom dialógu matiek“som jej povedala: „My sme sa tu po Búdkovej ako deti hrali, lyžovali. Prečo tu nesmieme žiť? Prečo naše životy riešia ľudia z iného konca kraja? Kým domy postavia, bude tu generácia vnučiek na vydaj!V skutočnosti, aby nám reštitúciu pridelili, pomohla už len novéna k právnikovi, bl. Álvarovi del Portillo. Odporúčam v bezpráví ho služby na nebesiach, pozemské nestačia. Veď predsa, kto napraví desaťročia deformácie charakterov náukou o triednom boji, ideológiou, čo má klamstvo a krádež za pracovný nástroj? Ktorej hlavnou osou je závisť a nenávisť? Desaťročia divokého kapitalizmu rastúceho na živnej pôde post-komunizmu? Kto vyničí korupciu, postoje vlád, ktorým je bežný človek vzduchom, inštitúcií platených občanom na to, aby šli proti nemu? Nech tento príbeh úsilia o spravodlivosť vnesie svetlo do myslí našich detí, aby rozmýšľali súvislostiach, riadili sa múdrosťou a nedali sa manipulovať ideológiou, vidinou kapitálu a rýchleho zbohatnutia!

ANNA KOVÁČOVÁ,
rod. Habovštiaková

Pod Tvoju ochranu sa utiekame…

(Pokračovanie z 1. strany)

Zasvätenie sa uskutočnilo na Veľkonočná nedeľu 12. apríla na poludnie v bazilike NuestraSeñoradeGuadalupev Mexico City a slávnosť bola vysielaná televíziou. Pripojili sa k nej aj ostatné latinskoamerické a karibské chrámy a farnosti.

Po slávnostnej sv. omši nasledovala modlitba sv. Ruženca a po nej akt zasvätenia s prosbou o skoré zakončenie pandémie koronavírus, známej pod menom Covid-19. V úradnom vyhlásení sa hovorilo: "Dnešná doba vyžaduje od nás, pastierov veriaceho ľudu, sledovať a počúvať hlas trpiacich a dúfajúcich, aby sme im podávali útechu a všetci spolu, aby sme obracali naše zraky k našej nebeskej Matke. S dôverou teda a v zbožnom rozjímaní sa obraciame k nej, aby posilnila našu vieru a živila našu nádej. Takto jej zasväcujeme seba a všetkých tých, ktorých sužuje nemoc, bolesť, chudoba, samota, obavy a všelijaké starosti."

3. Ďalším podobne milým a vítaným prekvapením bolo oznámenie predsedu biskupskej konferencie Spojených štátov. Dňa 22. apríla José H. Gomes, arcibiskup v Los Angeles, vyhlásil, že americká a kanadská biskupská konferencia sa dohodla, že v prvý deň mariánskej úcte zasväteného mesiaca mája národy Spojených štátov a Kanady sa spoločne zasvätia ochrane a pomoci Preblahoslavenej Panny Márie pod titulom "Mária Matka Cirkvi." Arcibiskup vyslovil spoločnú nádej všetkých pastierov Cirkvi, že tento akt zasvätenia bude príležitosťou uctiť Bohorodičku a prosiť ju o stálu pomoc, najmä postihnutým pandémiou, ako aj o dar múdrosti tým, čo hľadajú liek k vyliečeniu choroby spôsobenej týmto strašným vírusom.

4. Zasvätenie sa bude konať aj v severotalianskom pútnickom meste Caravaggio, v bergamskej diecéze, ktorá bola najviac postihnutá epidémiou koronavírusu. Ako americko-kanadské, tak aj toto zasvätenie sa konalo 1. mája. Podnet k akcii vyšiel z radov veriaceho ľudu. Povedal to v úradnom vyhlásení predseda Talianskej biskupskej konferencie kardinál Gualtiero Basseti: "Treba spomenúť, že laickí veriaci niekedy predbiehajú svojich pastierov, ktorí potom reagujú na ich prosby. Sám som dostal 300 listov, mailov a správ od veriacich, od ľudí z rôznych prostredí, prosiacich o zasvätenie našej krajiny Panne Márii. Po porade so spolupracovníkmi som prišiel k záveru, že musíme na tieto prosby odpovedať. Táto odpoveď bude výrazom našej viery a lásky k Božej Matke a tiež pokornou prosbou, aby nás Ona chránila svojím plášťom, ako to často vidíme na prekrásnych obrazoch Panny Márie, Matky Milosrdenstva z 15. storočia."

Najstaršou známou modlitbou k Panne Márii je prosebný vzdych "Pod Tvoju ochranu sa utiekame…" Text tejto prosby sa našiel na egyptskom papyruse z 3. storočia a je svedectvom, že kresťania od najstarších čias pokladali Máriu za láskavú matku, ktorú nám dal jej božský Syn, keď zomieral na kríži. Je teda len vhodné a chválitebné, aby sme sa v týchto dňoch vírusovej pandémie obracali k nej o pomoc a ochranu:

Pod tvoju ochranu sa utiekame,
svätá Božia Rodička,
neodvracaj zrak od našich prosieb,
pomôž nám v núdzi a z každého
nebezpečenstva nás vysloboď,
ty Panna slávna a požehnaná. Amen

FRANTIŠEK VNUK

Ťaživosť pravdy

Ťaživosť pravdy (2019)
Premiéra: 10. 4. 2020
RTVS na Dvojke o 13.20
(repríza 22.30)
Námet a scenár: Eva Orbanová
Réžia: Igor Sivák
Dramaturg: Kristián Bezák

Dokumentárny film Ťaživosť pravdy približuje významné životné peripetie básnického vlasteneckého velikána, horlivého šíriteľa slovanských myšlienok, zaslúžilého slovenského patológa MUDr. Františka Šubíka. František Šubík je verejnosti skôr známy pod umeleckým menom Andrej Žarnov, ide o predstaviteľa poézie rozhodujúcej chvíle či biča. Na stredoškolských ho-dinách slovenského jazyka a literatúry sa študenti okrajovo oboznamujú s tvorbou Andreja Žarnova až po novembri 1989, pretože počas socializmu bol oficiálne zakázaný autor pre jeho rozporuplné názory na vtedajšiu vládnu moc. Pseudonym Žarnov si zámerne zvolil podľa hrmotu mlyna v Kuklove, ku ktorému častokrát počas života rád chodil (žarnov - mlynský kameň), aby sa následne mohol inšpirovať v plodnej publicistickej činnosti.

Andrej Žarnov bol už od ranej mladosti literárne nadaný, svoje prvé básne publikoval v Pútniku svätovojtešskom, v pamätnici Mojzes, neskôr prekladal do slovenského jazyka spolu s Mikulášom Pažítkom aj Božskú komédiu od Danteho Alighieriho. V básnických zbierkach sa vyznával k vlastenectvu(báseň Moja vlasť), rodnej zemi(báseň Domov), viere v Boha(báseň Vstaň Pane zmŕtvych), navyše už od študentských čias bol konfrontovaný s čechoslovakistickými tendenciami T. G. Masaryka a E. Beneša. Tvorcovia filmu upriamili pozornosť na detailné kamerové zábery na realizujúce prostredie deja (napr. dom, kostol, škola, pamätníky a pod.) Sú vhodne zladené s hudbou, navyše korešpondujú s jednotlivými etapami života Františka Šubíka.

Významné etapy osobnosti Františka Šubíka sa vzťahujú k budovaniu národného cítenia(básnická zbierka Brázda cez úhory), ktoré v ňom prebudil obuvník Šimek z Kuklova; k smrti osemročného syna, čo dosvedčuje i básnická zbierka Mŕtvy, ktorú venoval jeho pamiatke; k vyšetrovaniu masakry poľských dôstojníkov v Katyni v roku 1943, za ktorú niesol zodpovednosť vtedajší Sovietsky zväz. Kvôli spomínanému tvrdeniu Šubík pocítil drastické procesy bývalého režimu na vlastnej koži (väzenie v Justičnom paláci a Na Pankráci v Prahe, pozbavenie profesúry, rehabilitovaný až posmrtne v roku 1999), následkom čoho aj emigroval do Rakúska a neskôr do zámoria (USA).

Názov Ťaživosť pravdy je vyjadrením krutej pravdy, za ktorú nielen bojoval, ale aj v živote trpel. Z pohľadu laickej i odbornej verejnosti sa preto stal a je dodnes nepochopeným. Hodnotová funkcia filmového diela je umocňovaná výpoveďami blízkych príbuzných (krstná dcéra Margita Kániková - vstupy pred rodným domom Františka Šubíka v Kuklove, Rímskokatolíckym kostolom sv. Štefana Kráľa v Kuklove, pred domom v Trnave, kde manželia Šubíkovci bývali a na Ondrejskom cintoríne v Bratislave, kde sú pochovaní); obdivovateľov (prof. Jozef Šimončič, ktorý pozitívne hodnotí báseň Stráž pri Morave, lekár Ivan Dečkov priblížil epizódu zo života Šubíka vzťahujúcu sa k pitve osemročného syna, Elemír Nagy objasňuje tragickú príčinu vzniku básne Šurany) a vedcov (historička Lomonosovej univerzity v Moskve Tatiana Lebedeva; historik Poľskej akadémie vied Tadeusz Wolsza – obidve strany potvrdzujú vinu Sovietskeho zväzu v súvislosti s masakrou v Katyni v roku 1940). Neodmysliteľnou vzácnosťou filmu sú i priame autentické čierno-biele zábery osudového svedectva Františka Šubíka z Reduty, ktoré sa vyznačuje presvedčivým prejavom s bohatou dikciou. Spomínané autentické zábery pochádzajú z obdobia prelomu štyridsiatych rokov dvadsiateho storočia, preto majú cennú historickú hodnotu. V rámci dokumentárneho filmu je autentickosť mimoriadne dôležitá, nakoľko predstavuje jeden z kľúčových výstavbových prvkov masmediálneho diela.

Dokumentárny film Ťaživosť pravdy stavia i na hraných improvizovaných scénach ozrejmujúcich jednotlivé etapy života Františka Šubíka, konkrétne ide o obdobie detstva (návštevy u obuvníka Šimeka v podaní Igora Siváka) a dospelého veku (prechádzky pri Dunaji v kostýme v podaní Teodora Orbana). Cieľom dokumentárneho filmu bolo faktograficky prispieť k rekonštrukcii poznatkov o živote a diele Františka Šubíka, ktorého prínos bol po staročia opomenutý. Vysokým dojmom oživenia pôsobia na recipienta jednotlivé recitačné vstupy a komentáre hercov Jána Galoviča a Petra Rúfusa, ktoré prehovárajú k samotnému srdcu človeka a podnecujú ho k autonómnej reflexii.

EMANUEL ORBAN

Zo skicára Andreja Mišanka

Záznam zo stretnutia...

(Pokračovanie zo 4. strany)

On prispel najväčšou sumou, a tiež vzal na seba najväčšiu starosť obstarať aj ďalšie obnosy v kňazských a cirkevných kruhoch. Sám som už od nikoho druhého žiaden obnos neprevzal. Vysoký príspevok dal biskup J. Vojtaššák.

Zápisnicu so mnou takto v Ilave napísanú prečítal potom koncom júna sám Gottwald na zasadnutí Ústredného národného frontu v Prahe, ale len tak, že z nej podával vytrhnuté vety. Sústredil svoju pozornosť vo dvoch smeroch: dokázať, že tretia strana, s ktorou DS urobila dohodu, bola pokusom obnoviť Ľudovú stranu. Dokazoval to vetou z mojej ilavskej zápisnice: „Aj keby nás mali nazvať ľudákmi, trvali sme na samobytnosti slovenského národa a právach z tejto samobytnosti vyplývajúcich". V druhom pohľade dokazoval, ako organizovane sme pripravovali Tisovu obhajobu a zámer vyslobodiť Dr. Tisu.

Po tomto Gottwaldovom útoku na zasadnutí NF v Prahe sa roztočili kolesá proti akcii zorganizovať vecne i finančne Tisovu obranu. Štátna bezpečnosť siahla na obidvoch advokátov: Dr. Barnabáša Lojeka a Dr. Ernesta Žabkaya. Prvého odviedli do policajnej vyšetrujúcej izby v Bratislave, druhého cez žilinskú odbočku ŠtB predvolali do Bratislavy na výsluch.

Skončilo sa to tak, že Dr. Lojek podpísal prehlásenie, že sa vzdáva účasti na ďalšej spolupráci pri zaistení obhajoby Dr. Tisu. Nie tak však Dr. Žabkay.

Dostavili sa k nemu do jeho kancelárie v Žiline dvaja bezpečnostní činitelia a oznámili mu, že ho majú predviesť do Bratislavy na Štátnu bezpečnosť vo veci ním pripravovanej obhajoby Dr. Jozefa Tisu. Proti tomu sa Dr. Žabkay veľmi rázne ohradil ako proti zásahu namierenému voči jeho stavovským právam a povinnostiam vyplývajúcim z toho, že sa má ujať každého občana, ktorý potrebuje právnu ochranu, či len poradu.

Svoj protest proti nezákonitému predvedeniu dokonca až do Bratislavy nepovedal len prítomným činiteľom ŠtB, a1e hneď telefonicky protestoval u vtedajších straníckych a mocenských predstaviteľov v Žiline. Výsledok bol ten, že mu dali možnosť, aby sa sám, bez policajného sprievodu, dostavil na Poveríctvo SNR pre veci vnútorné, v stanovenom čase. V Bratislave sa zastavil najskôr na predsedníctve SNR u samého Dr. Lettricha, kde sa taktiež rázne ohradzoval proti policajnému zásahu do jeho advokátskych práv. A to isté urobil i na Ústredí Štátnej bezpečnosti na vtedajšej Špitálskej ulici v Bratislave, kde už pôsobil nový činiteľ v osobe majora Baláža. Žiadaný výsledok docielil. Bolo mu ponechané voľné pole advokáta - obhajcu Dr. Jozefa Tisu. Samozrejme s podmienkou, že proces nepovedie po linke obrany vzniku a trvania Slovenského štátu, ale výlučne v medziach trestného pokračovania oproti obvinenému Dr. Jozefovi Tisoví za trestné činy žalobou uvedené.

V lete r.1946 sa už potom naplno pustil do prípravy obhajoby, keď bola pripravená a podaná obžaloba proti Dr. Jozefovi Tisoví, Dr. Ferdinandovi Ďurčanskému v neprítomností a Alexandrovi Machovi.

V hoteli Carlton v Bratislave si prenajal na celý čas potrebné miestnosti. Keďže čoskoro poznal takmer nezvládnuteľné množstvo materiálov, s ktorými sa bude musieť oboznámiť, teda ich zaistiť, preštudovať a prekontrolovať, usúdil, že sám toto všetko nezvládne. Po mnohých poradách a rozhovoroch s bratislavskými advokátmi rodina Dr. J. Tisu súhlasila s pribratím ďalšieho obhajcu v osobe Dr. Martina Greču, advokáta, ktorý bol známy aj ako literárne činný prácou na Martinskej deklarácii z 30. októbra 1918.

Obhajobu obžalovaného bývalého ministra vnútra a hlavného veliteľa Hlinkovej gardy Alexandra Macha prevzal mladý, ale výbojný obhajca Dr. J. Kšiňan.

Od takto pripravenej obhajoby obžalovaných, najmä po podaní obžaloby sa potom začali udalosti kopiť rýchlo za sebou. A zauzľovať aj politický vývoj na Slovensku. Absolútna nadpolovičná väčšina hlasov odovzdaných prí parlamentných voľbách 26. mája 1946 na Demokratickú stranu na Slovensku, ale v komplikácií, že ako víťazná strana v Čechách a na Morave z týchto volieb vzišla Komunistická strana, dala síce vládnu moc na Slovensku Demokratickej strane, ale táto sa vo svojom vedení ukázala totálne neschopná získanú moc udržať a použiť tak, ako jej platná ústava zaisťovala. To vedela Komunistická strana dokonale využiť. A to tým viacej, že aj ostatné české strany, najmä Benešova Národne socialistická strana Šramkova Lidová strana, akoby boli naozaj uverili komunistickému tvrdeniu, že na Slovensku vyhrali voľby vlastne ľudáci, a tak je jestvovanie obnovenej republiky ohrozené. Táto domnienka privádzala najmä prezidenta Dr. E. Beneša do chorobného stavu odporcu každého slovenského národného prejavu. A výsledok volieb z 26. mája takým prejavom iste bol. Všetko úsilie komunistov spolu s podozrievavými českými politickými činiteľmi sa sústreďovalo na pripravovaný proces s Dr. Tisom. Procesy s predstaviteľmi Protektorátnych vlád ako s Beranom, Černým, gen. Syrovým, Stříbrným, ktoré sa v tom čase tiež pripravovali a prebiehali, stáli čo do záujmu verejnosti a politických činiteľov ďaleko za udalosťami na Slovensku.

Vedenie Demokratickej strany už hneď od júna 1946 ustupovalo na každom kroku komunistickému nátlaku, v dôsledku ktorého prichádzalo k postupnému okliešťovaniu právomoci Slovenskej národnej rady a prenášaniu právomoci z jej pôsobnosti do právomoci ústrednej vlády v Prahe. Postupne rozhodovala vo všetkom vôľa Komunistickej strany v Prahe, na čele s útočným Klementom Gottwaldom, a vláda na čele so Zdenkom Fierlingerom, potom Antonínom Zápotockým. Slovenskí komunistickí činitelia na čele s Gustávom Husákom spolupracovali na zmenšovaní právomoci slovenských orgánov nielen vlastnou bezmocnosťou, ale aj napomáhaním. Sami si tak podtínali konáre zo zásad Košického vládneho programu, ktorý dovtedy predstavovali ako triumf svojej slovenskej politiky a dôsledkov Povstania.

Takto sa uberajúce udalosti dotkli predovšetkým ustanovizne Národného súdu v Bratislave. Súd začal naberať postupne identitu s osobou Dr. Igora Daxnera, ktorý sa výrokmi vo svojom bližšom i vzdialenom okolí netajil tým, že Dr. Tiso „musí visieť". Dr. Žabkay preto poznal zavčasu nebezpečenstvo, ktoré hrozí jeho advokátskemu úsiliu, ale aj postaveniu obžalovaného a súdeného jeho klienta pred takým súdom, v ktorom hlavným činiteľom, teda obžalobcom aj sudcom v jednej osobe bude Dr. Igor Daxner.

Najmä po návšteve zástupcov Protifašistických bojovníkov Slovenska koncom septembra u Dr. Beneša, ktorý vtedy prišiel na svoj letný pobyt do Topoľčianok. Pri rozlúčke si medzi zástupcami prítomný Dr. Igor Daxner vyžiadal u Dr. Beneša ešte osobitný rozhovor. V tomto rozhovore vysvetlil Benešovi, že jemu, Dr. Daxnerovi, sa pravdepodobne dostane úloha súdiť Dr. Tisu v senáte Národného súdu, ktorému bude predsedať. A preto by rád počul z úst prezidenta štátu, ako má proces v konečnej fáze dopadnúť. Na takto položenú otázku Dr. Beneš prudko vstal z kresla, udrel päsťou o stôl a zakričal vzrušene: „Tiso musí viset!"

Takisto nenávisťou voči Dr. Tisovi nepríčetný Dr. Daxner uradostene vstal, potriasol prezidentovi ruku a povedal: „Pán prezident, len toto som chcel od Vás počuť."

A hneď ráno na druhý deň už všetci na Záhradníckej ulici v Bratislave o tomto incidente vedeli, lebo sa tým Daxner pochválil svojej sekretárke pri vyzliekaní kabáta po príchode do úradu. Táto príhoda a jej zverejnenie samým Daxnerom mali potom svoj zložitý priebeh až v Predsedníctve vlády v Prahe, ako sa o tom môžeme podrobnejšie dozvedieť vo zvláštnej kapitole „Spomienok obhajcu" z pera druhého, práve tak až nepríčetne proti Dr. Tisovi zaujatého obžalobcu a zostavovateľa obžaloby, Dr. Juraja Šujana,

Dr. Žabkay vypracoval veľmi obšírne a právnicky dokonale podložené podanie na Predsedníctvo SNR o inkompatibilite Dr. Igora Daxnera predsedať senátu Národného súdu, ktorý bude súdiť Dr. Jozefa Tisu. Materiálne to doložil množstvom svedecky podložených dôkazov o predpojatosti Daxnera proti osobe obžalovaného Dr. Tisu.

Teraz po desaťročiach, keď sa už dávno pominul aj Dr. lgor Daxner, dôvody o jeho zaujatosti proti Dr. Tisovi vyznievajú obzvlášť presvedčivo i z toho všetkého, čo sprevádzalo Dr. Daxnera v jeho ďalších životných osudoch. Bol to narušený silný psychopat, ktorý sa všade a s každým na mnohých pracoviskách, ktoré potom striedal, dostával do konfliktov. Ku koncu svojho života už vystupoval dokonca v úlohe mučeníka, ktorého na každom kroku týrajú Tisovi a ľudácki činitelia, držiaci opraty denného života v rukách, ktorými nič iné nerobia, len jeho šľahajú.

Je len pochopiteľné, že obhajca Dr. Ernest Žabkay svojimi námietkami proti Dr. Daxnerovi ako predsedovi senátu, ktorý mal Tisu súdiť, neuspel. Demokratická strana vo všetkom ustupovala komunistickému vedeniu, zvlášť v Tisovom prípade. Došlo to tak ďaleko, že prehlásila aj Aprílovú dohodu za nezáväznú a neplatnú. A tak si aj sama pripravila svoj zánik. I tragédiu svojho čelného predstaviteľa Janka Ursínyho, ktorý vo svojej nechlapskej mäkkosti a až podlízavom obdive Dr. Beneša, hlavného strojcu slovenskej i Tisovej tragédie, dostal sa ako podpredseda Benešom menovanej vlády do väzenia a potom roky odsedel v Leopoldove.

Treba mi ešte pri prípade kauzy Daxnera pred jeho dosadením za predsedu senátu súdiaceho Dr. Tisu v tejto súvislosti poukázať na závažný fakt, ktorý nebudú smieť historici súdu s Dr. Tisom obísť. lde o vinu, veľmi závažnú, takmer rozhodujúcu. V prípade predsedu Slovenskej národnej rady Dr. Jozefa Lettricha. Dopustil sa jej tým, že takmer tri mesiace pred započatím súdu s Dr. Tisom, v decembri r. 1946, on spolu s tretím gen. tajomníkom DS Dr. Fedorom Hodžom odišli do Spojených štátov amerických na návštevu, predstaviť sa vo svojej funkcii z volieb víťazne vzišlých vládcov Slovenska.

A hoci pred ich odchodom pálčivosť otázky, kto bude súdiť Dr. Tisu, dostupovala bodu varu, Dr. Lettrich pred svojím odchodom do USA nezariadil definitívne menovanie predsedov všetkých troch senátov Národného súdu, vrátane osoby predsedu NS na miesto, z ktorého mal odstrániť Dr. Igora Daxnera po všetkom tom, čo sa už okolo neho zbehlo, a na čo zvlášť poukázal Dr. Žabkay pri svojich námietkach proti nemu.

Dr. Lettrich nechal otázku nevybavenú, ponechajúc to na svojich dvoch zástupcov Demokratickej strany v predsedníctve SNR: na kanonika Ondreja Cvinčeka a majora Milana Poláka. Dr. Lettrich poznal dobre ich vlastnosti, neschopnosť obidvoch riešiť situáciu politicky tak náročnú, až nadľudskú, akou bola táto. A okrem toho major Polák sa netajil svojou absolútnou oddanosťou takej politike na Slovensku, ktorá vyhovuje českým predstaviteľom a zvlášť Dr. Benešovi, tomu, ktorý už pri jednaniach v Moskve v decembri r. 1943 žiadal Molotova, aby dal príkaz veleniu Červenej armády pri jej vstupe na územie Slovenska pozabíjať všetkých vedúcich predstaviteľov Slovenského štátu a ľudáctva.

A major Milan Polák sa netajil svojím presvedčením, že ľudáctvo treba vytrhať zo slovenskej politiky hoci aj dynamitom. Bol to opäť chorobný zjav, ktorý sa dostal na významné miesto v slovenskej politike v časoch najzložitejších, najťažších.

Cesta Dr. Jozefa Lettricha a Dr. Fedora Hodžu do USA na jeseň r. 1946 pred započatím súdu s Dr. J. Tisom zostane neblahou ukážkou politickej neschopnosti a do istej miery i nezodpovednosti dvoch čelných predstaviteľov politickej strany, ktorá svojím absolútnym víťazstvom vo voľbách r. I946 prevzala i hlavnú zodpovednosť za riešenie tak zložitých otázok aké vtedy na Slovensku boli. Dr. Lettrich chcel dokazovať americkým Slovákom, že v nových štátoprávnych pomeroch v obnovenej ČSSR Slováci „si sami vládnu". Ale najlepšie vedel sám, ako inakšie vyzerá skutočnosť. Tým menej mu verili politicky bystro uvažujúci Američania slovenského pôvodu a myslenia. Lettrichovi v krajanskej tlači a na verejných prejavoch dali výstižný názov „vládneme sami". Tým pomenovaním ho potom pri každom jeho verejnom vystúpení počas jeho dlhoročného politického exilu na pôde Spojených štátov častovali.

Treba mi tu uviesť skutočnosť, že vedúci Slovenskej ligy v Amerike v tom istom čase vyslali na Slovensko svojich dvoch pozorovateľov života v nových povojnových štátoprávnych pomeroch: kňaza reverenda J. Kušniera a Helenu Podkrivackú, dcéru známeho slovenského činiteľa Slov. ligy Adama Podkrivackého. Títo mali príležitosť pozorovať, čo zapríčinili práve v USA sa zdržujúci obidvaja demokratickí činitelia: komunisti rozpútali nenávistnú kampaň proti ľudáctvu, najmä proti osobe Dr. Tisu. Pripravovali súdny proces proti nemu ako predstaviteľovi najodpornejších zločinov, ktoré vraj počas trvania Slovenského štátu svojím postavením ako jeho hlava i hlava vládnucej strany kryl a nesie za ne zodpovednosť.

Katolícki činitelia Demokratickej strany, ktorí sa dostali Aprílovou dohodou do jej vedenia, ako Dr. Janko Kempný, Dr. Miloš Bugár, Dr. Böhm, stali sa terčom útokov. Útoky na ich osobnú bezpečnosť a možnosť stretávať sa s voličmi boli na dennom poriadku. Aby mohli spravovať verejný a štátny život, čeliť útokom, poukazovať na nezákonnosti a demagógiu, bolo nemožné. Slovenská politika sa dostávala do postavenia partizánskych pomerov. Najrôznejšie pochybné živly vystupovali ako partizáni, ktorí sa vraj musia znovu postaviť so zbraňou v ruke proti nepriateľom, čo sa uchopili moci.

Vtedy som osobne veľmi naliehal na Rev. Kušniera, aby sa vrátil čo najskôr do USA, verejne tam oboznamoval s pomermi na Slovensku a napadol obidvoch delegátov DS z nezodpovedného opustenia politických postov v čase najvyššieho ohrozenia. V pražskom hoteli Alcron urobil som s Rev. Kušnierom pred jeho odletom významné interview, ktoré potom uverejnili Katolícke noviny. Podal som tu obšírnejšie tieto skutočnosti na vykreslenie ovzdušia a pomerov, za akých sa začal súdny proces proti Dr. Jozefovi Tisovi v Bratislave dňa 4. decembra 1946. Všetko prebiehalo tak, ako si to jeho inscenátori žiadali a predstavovali. Predsedom senátu bol Dr. Igor Daxner, žalobcom renegát Dr. Jiří Šujan, ktorý bol známy zo svojich česky písaných článkov v Peroutkovej „Prítomnosti". Chorobne v nich pripisoval každému prejavu ľudáctva maďarónske úmysly, inšpirované maďarskou iredentou v zahraničí.

Popri ňom druhým žalobcom bol major Rašla, kedysi známy študentský anarchista spod bratislavských viech, uličnícky nazývaný "Džugo". Prísediaci senátu boli vybraní zámerne spomedzi ľudí s kriminálnymi sklonmi, ako boli: Benada, teroristický veliteľ koncentračného tábora v Slovenskej Ľupči počas Povstania, Štaudinger na Záhorí, známy nenormálny krčmár z Mástu (Stupavy), Pavko Polák a ďalší. Súdne pojednávanie, ktoré potom trvalo až do prerušenia pred vynesením rozsudku dňa 15. marca 1947 je v Žabkayových záznamoch, autentických dokumentoch podrobne zachytené. Nepodávam to v podrobnostiach tak, ako nám ich Dr. Źabkay tu v byte Dr. Janka Kempného podal s časovým odstupom 36 rokov.

Dostávali sme sa preto do zrozumiteľného údivu, ako bolo možné s takou dôkladnosťou a s venovaním sa aj najmenším podrobnostiam zachytiť túto drámu slovenských dejín, opravdivý monsterproces vedený vo zvlášť výnimočných časoch a udalostiach nabitých toľkou rozpornosťou i nebezpečenstvom. Neprebehla ani na pohľad vtedy bezvýznamná udalosť tohto súdneho jednania bez toho, že by nenechala stopu v Žabkayovom súdnom zázname.

Je to hotové historické dielo, ktoré potrebuje len redakčnú úpravu a sádzacie stroje, tlačové prevedenie, aby zostal autentický doklad, ktorý bude oporným bodom historickej pravdivosti, akou sa uberali slovenské dejiny v časoch najpohnutejších. A v nich zostane, ba bude postupne rásť osobná štátnická, národná a ľudská veľkosť i dokonalosť historickej osobnosti predstavenej Dr. Jozefom Tisom.

Táto veľkosť Tisovej osoby v Žabkayových procesných materiáloch je cenná a pravdivosťou prerážajúca práve v tom, že v nich niet subjektívnych pohnútok obhajcu ku obhajovanému. Ako som zdôraznil už na začiatku svojho záznamu, Dr. Žabkay nepochádzal z tej časti mládeže, ktorá sa počas vysokoškolských štúdií formovala v bratislavskom katolíckom internáte Svoradov, pod rukou jeho vynikajúceho budovateľa i riaditeľa, preláta Msgr. Dr. Eugena Filkorna. Dr. Žabkay sa počas vysokoškolských štúdií hlásil k ľavičiarom, prejavujúcim sa v slovenskom študentskom živote viac negatívnym postojom ku slovenskému nacionalizmu predstavovanému ľudáctvom, než nejakým svetonázorovým príklonom ku marx-leninizmu, ako by sme to dnes definovali.

Teda neobhajoval v osobe Dr. Tisu

svoje vlastné životné zameranie a presvedčenie. Usiloval sa jedine konfrontovať pravdu a skutočnosť, ako mu vyplynula zo súčtu tých skutočnosti, ktorú obhajovaný Dr. Tiso predstavoval. Zapôsobila naň predovšetkým Tisova istota a pevnosť, ktorou vysvetľoval a zdôvodňoval každý svoj krok, počin, či len úmysel, alebo slovo dostávajúce sa teraz na tapetu napádaného a súdeného. Ako nám tu teraz hovoril Dr. Žabkay, nemal nikdy pred tým, ani potom klienta, v ktorého postoji by vyrážala taká jedinečná sila a istota pri podávaní faktov, ich príčinnosti, zdôvodnenia a spôsobu prevedenia.

Lebo sa nestal jediný prípad, v ktorom by sa bol dostal Dr. Tiso pri pojednávaní do „úzkych", do situácie, keď by musel pripustiť, že si dôsledky rozhodnutia vopred jasne neuvedomil, prevedenie dostatočne nepremyslel, svoju zodpovednosť nedovidel.

Istotou obhajoby každého svojho politického a štátnického rozhodnutia Dr. Tiso nadobudol už v počiatkoch pojednávania autoritu, s ktorou do konca takmer absolútne ovládol situáciu. V nej si získal taký rešpekt, že čoskoro aj zaujatý a v prvých fázach doslova surový Daxner, ako aj bezočivý a spoločensky nevychovaný Rašla ako obžalobca, začali byť uváženejší, aby sa nedostali do osobných konfliktov, v ktorých ich súdený Tiso s jemnou, ale aj otvorenou ironiou porážal.

„Sám som sa postupom Tisovho vyrovnaného a nenaštrbeného vystupovania menil zo skúseného, istého advokáta v obdivujúceho diváka osobnosti, z ktorej sálala odvaha, ako znak vodcu národa, ktorý bol dovtedy v mojich očiach len čímsi menejcenným, neschopným zápasiť s mocnejšími", vysvetľoval nám teraz Dr. Žabkay hlasom, v ktorom už bol fundovaný obdiv a úcta z pôvodnej len iskry na začiatku pojednávania pred 36 rokmi.

Terajší Žabkayov obdiv Tisovej veľkej osobnosti, ako neodmysliteľnej súčiastky slovenských dejín, pripomenul mi v živej plnosti zážitok, ktorého som bol svedkom pri súdnom pojednávaní tejto historickej osobnosti dňa 6. januára 1947.

Bolo to na sviatok Troch Kráľov. V živote katolíckeho slovenského národa mal tento sviatok i vonkajší osobitný ráz ako zakľúčenie cyklu vianočných sviatkov. Cirkevne známy pod menom Epiphania bol v pôvodnej Cirkvi navonok ešte slávnostnejší ako sviatok Božieho narodenia, Vianoce.

Štátne povojnové zriadenie ho už za sviatok neuznávalo. Preto aj súdne pojednávanie s Dr. Tisom v tento deň prebiehalo, a to ešte so zvláštnym zvýšením. Obžaloba si predvolala na tento deň troch osobitných svedkov práve z prostredia výrazne katolíckeho. Bol to arcibiskup Dr. Karol Kmeťko, nitriansky biskup, Dr. Ondrej Škrábik, biskup banskobystrický a ja, v tom čase redaktor Katolíckych novín.

Dr. Karol Kmeťko bol vtedy už 72 ročný, ťažkými podmienkami najvyššej cirkevnej autority v tak zložitých a náročných podmienkach vo svojej pomerne vysokej postave prihrbený, v tvári veľmi vážny, zamyslený, až s bolestným nádychom. Svoje svedecké predvolanie ku súdu práve na takýto deň považoval za druh osobnej urážky a zjavného zneváženia svojho vysokého cirkevného postavenia.

A predsa si musel byť vedomý veľkej závažnosti svojho svedectva pre osobu Dr. Tisu, kňaza svojho biskupstva, duchovného, ktorého pôsobenie práve v duchovnej sfére bolo tak výrazné nielen ako kňaza v pastorácii, ale aj ako politika v dobe bezohľadnej voči duchovným hodnotám, v akej svoju politiku prevádzal, či už ako mladý poslanec v pražskom parlamente od r.1925, či ako minister zdravotníctva od r.1927, či predseda prvej autonómnej slovenskej vlády od 6.októbra 1938, alebo ako prezident Slovenského štátu od októbra 1939.

Lebo vo všetkých týchto funkciách ostával od r. 1924 farárom v Bánovciach nad Bebravou a ani najzávažnejšie udalosti mu nezabránili každú nedeľu vykonávať posvätné dušpastierske povinnosti, ako spovedať, kázať, sv. omšu slúžiť a udeľovať sviatosti. Slovom, pri všetkých funkciách štátnych a verejných ostával starostlivým duchovným otcom svojich veriacich. Preto si ho kňazi vysoko vážili. Ale predovšetkým si ho vážil sám jeho arcipastier Dr. Karol Kmeťko.

Obžaloba predvolaním dvoch biskupov, teda cirkevného prostredia, ktorému Dr. Tiso bezprostredne podliehal, sledovala veľmi nekalý zámer. Chcela dosiahnuť, aby prostredníctvom súdneho rokovania postavila obžalovaného do takého svetla, v ktorom by sa ho musela zriecť aj sama Cirkev. Odsúdiť jeho počínanie, ako napr. pri riešení židovskej otázky, vyvážania Židov do Gubernátu r. 1942 a pod. A súčasne pokúsiť sa urobiť Cirkev zodpovednú svojím súhlasom a podporou politiky Dr. Tisu za údajné zločiny jeho politiky, ktorým nezabránila ich znemožnením, či verejným odsúdením.

Osoby svedčiacich obidvoch biskupov chceli dostať do svetla predstaviteľov tzv. klérofašizmu, ktorým pojmom chceli vtedy ubíjať každý prejav vzmáhajúceho sa uvedomenia katolíckych más národa.

Svedectvo Dr. Karola Kmeťku v Tisovom procese zo dňa 6. januára 1947 vo svojej úplnosti, sile, presvedčivosti, ale hlavne priam nezmerateľnej hĺbke a historickom dosahu zostane najvýraznejším svedectvom celého procesu a vošlo do dejín.

Je zachytené v tesnopiseckom zázname.

Osobne som ho sledova1 v súdnej sieni z lavice pre obecenstvo. A hneď na druhý deň som vyžiadal jeho plné znenie na Povereníctve informácií, osobne od povereníka Dr. Bel1uša, aby som ho rozmnožené poslal cez zvláštneho posla všetkým ordinárom Slovenska.

Podrobne ho tu neuvádzam. Jeho závažnosť však ilustrujem poukazom, že do najvyššej miery podráždilo prezidenta Dr. Eduarda Beneša. Donútilo ho verejne s ním polemizovať.

Mne zostáva nezabudnuteľný moment, historicky závažný ako jedinečný a výnimočný v priebehu celého procesu. Preto som ho teraz v Rajeckých Tepliciach znovu zopakoval.

Keď odznelo Daxnerovo stereotypné, povedané však podráždeným hlasom, z nevôle nad Kmeťkovou výpoveďou: „Sú ešte dotazy na svedka? …Niet ich, svedok sa môže vzdialiť", zo svedeckej stoličky umiestnenej pred predsedníckym stolom súdu sa pomaly zdvíhala mocná postava svedka, arcibiskupa Dr. Kmeťku. Narovnal sa a odrazu energickým pohybom dvihol hlavu, obyčajne hlboko sklonenú. Obrátil ju ku napravo sediacemu Dr. Tisovi. Nečakane, namiesto odísť dozadu, urobil rezké tri kroky ku obžalovanému. Natiahol svoju pravicu, aby do nej pojal Tisovu.

Všetko stíchlo nezvyčajnosťou chvíle a výjavu.

Dr. Karol Kmeťko, držiac pravou rukou ruku Dr. Tisu, ľavú ruku natiahol smerom ku predsedajúcemu Dr. Igorovi Daxnerovi. Pomaly ňou zakýval, akoby naznačil, že to platí nielen Daxnerovi, ale všetkým prísediacim súdu, žalobcom, obhajcom, zapisovateľom i obecenstvu.

A veľmi pomaly, ale dôrazne prerieklo: „Povážte, že to je prvá hlava po Svätoplukovi v našich dejinách!" .
A hlboko, pomaly, ale veľmi vážne sa Dr. Tisovi poklonil.

Zapanovalo vzrušené prekvapenie, akoby sa bolo všetko ocitlo v neskutočnom svete.

Až predseda Daxner sa prvý vrátil do skutočnosti. Akoby sa prebral z neskutočného spánku na otrasný výbuch. Vyskočil zo stoličky, obidvomi rukami akoby lapal vzduch. Potom s vytreštenými očami zakričal:

„Ale toto pán svedok! Čo si to dovoľujete!"

Vznešený arcikňaz však na výkrik Daxnerov nezareagoval. Opäť sklonil hlavu, akosi ceremoniálne sa obrátil a pomaly kráčal ku bočnému východu, aby opustil miestnosť.

V tej chvíli zareagoval obžalovaný Dr. Jozef Tiso. Len jeho plnou silou a vedomím prevádzané posunky pripomenuli nám Dr. Tisu, akého sme vídavali na zhromaždeniach, pri zasadnutiach, na schôdzach.

Prudko vstal, ľavá ruka sa mu zahla niekde za široký chrbát, pravá však nasmerovala ku predsedníckemu stolu. A jeho hlas zazvonil zvonivým jasom:

„Ďakujem za tento výrok svojmu arcipastierovi. Mne on stačí natoľko, že už na ďalšom súdnom pokračovaní a jeho zakončení mi ani nezáleží!"

Nervózny a vzrušený Daxner narýchlo prerušil súdne pojednávanie.

Moja svedecká výpoveď už toho dňa neprišla na rad. Stalo sa tak až o tri dni. Obžalobcovi Dr. Šujanovi na nej veľmi záležalo. Pred započatím procesu s Dr. Tisom vyšla nákladom Povereníctva informácia osobitná brožúra s titulom „Karol Sidor: Ako vznikol Slovenský štát".

Boli to tendenčné, neúplne uverejnené Sidorove „Poznámky k historickým dňom". Sidor v nich hneď v prvých dňoch po 14. marci 1939 uviedol všetky dramatické okolnosti, aké sa okolo neho zbehli od 9. do 14. marca, v dňoch rozpadu ČSR a vzniku Slovenského štátu. Najdramatickejšie v týchto poznámkach v rozsahu 67 strojom písaných strán vyznel opis nočnej návštevy z 11. na 12.marca 1939, keď sa ku Sidorovi ako predsedovi novej autonómnej vlády Slovenska dostavil Hitlerov osobitný viceminister Wilhelm Keppler, rakúsky miestodržiteľ Dr. Seyss-Inquart a gauleiter Burckel. Žiadali Sidora vyhlásiť cez bratislavský, či viedenský rozhlas samostatný Slovenský štát, čo Sidor kategoricky odmietol, ako na to neoprávnený činiteľ.

Jedna z dvoch kópií poznámok bola skrytá u mojich príbuzných vo Vajnoroch, aby sa nedostala do nepovolaných rúk. A práve ona bola podvodom vylákaná od môjho švagra Michala, v kancelárii Ústredného družstva v Bratislave opísaná a utekajúcim členom Protektorátnej vlády generála Eliáša K. L. Feierabendom odnesená do Londýna.

Práve z nej bola teraz vydaná uvedená brožúra.

Potvrdil som autorstvo Karola Sidora pri napísaní „Poznámok", s vlastnou poznámkou, že ich tendenciu pri napísaní Sidor vedome prispôsobil tak, aby mohol ďalej zostať bývať a pracovať na Slovensku, keďže Nemci mali proti jeho aktívnej prítomnosti výhrady už hneď po vyhlásení samostatnosti.

Tieto skutočnosti uvádzam ako doplnky toho, o čom sme hovorili, na čo sme spomínali teraz, po prežití už toľkých historických udalostí.

Dr. Žabkay medzi mnohými spomienkami z procesu uviedol jednu, ktorá je tiež podstatná a rozhodujúca na jeho výsledok, najmä na nečakaný rozsudok nad súdeným ministrom vnútra a Hlavným veliteľom Hlinkovej gardy Alexandrom Machom.

Keď sa po dlhých týždňoch skončilo dôkazové pokračovanie a prečítali závažné písomnosti, došlo ku rečiam obhajcov.

Dr. Žabkay nám teraz prečítal niekoľko úryvkov zo svojej. Ako v nej do historickej veľkosti narástol Dr. Jozef Tiso, tak znie aj dnes obhajobná reč Dr. Žabkaya. Dotkla sa každej stránky činnosti prezidenta Dr. J. Tisu tak, že výrazne zdôrazňuje túto veľkosť.

Žabkay obhajoval nie prezidenta štátnika, vodcu národa, ale obhajoval obžalovaného

Dr. Jozefa Tisu. Hájil ho pred nepravdami, z1obou a vykonštruovanými zámernosťami. Z tejto vecne-právnej obhajoby sa nám dnes dvíha veľký a živý Dr. Tiso, taký, aký vtedy ešte organicky ustrojený sedel a počúval svoju obhajobu.

Dal svojej spokojnosti so Žabkayovou, ale aj Grečovou obhajobou výraz vo vzácnej listine, o ktorej sa ešte nižšie zmienim.

Po odznení Žabkayovej a Grečovej obhajobnej reči Dr. Tisu mal to isté urobiť aj obhajca Alexandra Macha, všeobecne nazývaného Šaňa Macha, Dr J. Kšiňan.

Prekvapil všetkých už hneď na začiatku svojho prednesu.

Lebo bez akéhokoľvek obchádzania, formulkovania, udrel klinec po hlave, ako sa hovorí. Označil prebiehajúci proces ako vyložene politický, v ktorom obžaloba nezakryte prejavovala úmysel odsúdiť Slovenský štát a všetko to dobré, čo sa v ňom urobilo pre celý národ i jeho jednotlivcov. Obžalovaní vedúci činitelia tohto štátu nemôžu sa brať za zločincov, ako to chce dokázať obžaloba, ale za štátnikov, ktorí v najťažších chvíľach poslúžili a zachránili národ.

V takom ohromujúcom znení začal svoju reč Dr. Kšiňan. A nielen, že povedal taký úvod, ale hneď ho začal rozvádzať v štátoprávnom zmysle, ako aj v zmysle jedine možného riešenia v tejto situácii.

Dr. Žabkay v tej chvíli však poznal nebezpečný vplyv na výsledok, ale i ďalší priebeh súdu. Preto požiadal predsedu Dr. Daxnera, aby prerušil pojednávanie pre jeho chvíľkovú nevoľnosť, či čosi takého. Keď sa tak stalo, odviedli súdených Dr. Tisu a Šaňa Macha z pojednávacej siene do vedľajšej miestnosti. Tam potom mali obidvaja Tisovi obhajcovia upozorniť Alexandra Macha na nebezpečenstvo, aké mu hrozí, ak jeho obhajca Dr. Kšiňan bude pokračovať v obhajobe Slovenského štátu a nie v obhajobe jeho činnosti, za ktorú je žalovaný. Povedali mu otvorene, že po takej obhajobnej reči mu hrozí trest smrti.

Jedinou možnosťou ako tomu predísť, navrhujú, je, aby on pri znovu zahájení súdneho pojednávania vyhlásil, že si neželá, aby jeho obhajca pokračoval v obhajobnej reči. Postačí mu, keď si pri práve obžalovaného povedať svoju obhajobnú reč, urobí tak sám. A tak sa aj stalo.

Tento dramatický moment, ktorý tu teraz podal Dr. Žabkay, mne nebol známy v takom podaní.

Keďže je tak závažnou ukážkou zákulisných zásahov zvonku, mimo súdu, vrhá ďalšie, veľmi výrazné svetlo do jeho celkovej podstaty. Teda ani nie sám tak jednoznačne predpojatý, neobjektívny súd, akým v ňom bol súdiaci senát v predsedovi, prísediacich a obžalobcoch, tu rozhodoval,. Boli tu aj ďalší politickí aranžéri, ktorí vedeli, akú veľkú cenu zohral Slovenský štát v živote celého národa i jeho jednotlivcov počas práve skončenej druhej svetovej vojny, ktorá sa prehnala jeho územím. Preto sa rozhodli znemožniť každú, čo i len najnepatrnejšiu, pozitívne myslenú a vyjadrenú zmienku o ňom. Aby si mohli prisvojiť právo osloboditeľov, museli násilím znemožniť jeho skutočné a pravdivé hodnotenie.

Nechcel som teraz, keď Dr. Žabkay podrobne a dramaticky podal tento dôležitý moment zo súdu s prezidentom Dr. Jozefom Tisom, vysloviť o tom svoj kritický postoj. O to viacej, že ho Žabkay postavil do záchrannej akcie života Šaňa Macha.

Niečo mi odrazu a na moment na Dr. Žabkayovi nesedelo. Ale len na moment.

Lebo som hneď nadviazal na celkovú niť tých dojmov, ktoré mi od začiatku tohto večerného zrekonštruovania historického procesu s Dr. Tisom upresnili obhajcu Žabkaya ako rutinovaného a na všetko, aj na najmenšiu maličkosť jednania reagujúceho znalca, ktorý vie, že spočiatku aj nevýznamná vecička môže mať v dôsledkoch veľké, až katastrofálne následky.

Preto som upustil pozastaviť sa pri udalosti a posúdiť, či táto epizóda v budúcnosti už nijako nezaujatým historikom nepostaví osobu Alexandra Macha prinajmenšom do pochybného svetla. Ale sám Dr. Žabkay akoby bol v duchu postrehol prípadné námietky proti takémuto zásahu do práva svojho kolegu, advokáta Dr. Kšiňana, ktorý iste mal svoje uvážené dôvody takto nasadiť obranu v procese, o ktorom vedel, že je historickým a stane sa ozajstne historickým až vtedy, keď už pôvodní aranžéri nebudú môcť do jeho výkladu zasahovať.

Lebo akoby na ospravedlnenie zásahu žalovaného a súdeného Alexandra Macha proti vlastnému obhajcovi Dr. Kšiňanovi Dr. Žabkay uviedol, že inakšie A. Mach ako počas celého súdneho pojednávania, tak aj vo svojej záverečnej reči neutiekal sa, nepopieral svoju účasť na vyhlásení a vedení Slovenského štátu. Ale tento svoj vzťah ku Slovenskému štátu podával veľmi subjektívne, akoby svoj životný sen, nie skutočnosť. Tým si získal na svoju stranu aj odporcov, teda aj tých, ktorí ho súdili.

Vo všetkých jeho výpovediach pred súdom sugestívne prerážala čistota úmyslu, ľudskosť, aj so zafarbením nádychu naivity. V tom je podanie tak nečakaného rozdielu v konečnom výroku a prevedení medzi Dr. Tisom a Alexandrom Machom.

Že výrok dopadne tak, že Dr. Tiso bude odsúdený na smrť a popravený, to žiaden, čo i do politiky vôbec nezasvätený človek nepredpokladal, kto žil v dobrodení Slovenského štátu počas druhej svetovej vojny. A že Šaňo Mach ostane nažive, bolo pri skončení súdu obrovským prekvapením. Vyvolalo príval dohadov, úsudkov dobro- i zlomyseľných. A tento moment sa určite stane predmetom mnohých výkladov i spracovaní ako literárno-populárnych, tak aj prísne vedecko-právnych.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA
Dvojtýždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o..
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *Teodor Križka* – Cena jedného čísla je 1.60 € (ročne 33,60 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronicklej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciame. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk –
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Tretí Rím – jedna lož, dve viery

Rusko-byzantské vzťahy sa už od začiatku nevyvíjali príliš dobre. Udalostiam roku 1054 predchádzali najrôznejšie konflikty kyjevských kniežat s Konštantínopolom. Situácia sa nezmenila ani po schizme. Byzantíncom na Rusi nedôverovali. Najväčší spor sa však viedol o závislosť Kyjeva na konštantínopolskom patriarcháte, ktorý trval od roku 1147 do roku 1155. Ten v celej kráse vyjavil túžbu Byzancie roztiahnuť krídla svojho duchovného aj svetského panstva nad Rusou. Kyjevské knieža Izjaslav Mstislavič, Monomachov vnuk, zaistil obsadenie metropolitného stolca mníchom Klimom, ktorý sa tešil veľkej duchovnej autorite.

Voľba ruského mnícha uskutočnená ruským kniežaťom bez dohody s Konštantínopolom bola spochybnená. Byzancia požiadala o zosadenie metropolitu Klimu. Zvolaná synoda ruských hierarchov bola zreteľne rozdelená, aj keď priaznivci Konštantínopola jednali z obavy o svoje úrady. Väčšinu predstavovali priaznivci metropolitu Klimu, ale tiež priaznivci Ríma. Černichovský biskup sa odvolal na obyčaj, ktorú tak rád zneužíval samotný Konštantínopol, a vyhlásil: „Viem, že biskupi predstavujú koncil, majú právo stanoviť metropolitu; (...) keďže sa u nás nachádza hlava sv. Klimenta, tak, ak Gréci ustanovujú patriarchu rukou sv. Jána, tak aj my môžeme ustanoviť metropolitu.“

„A tak aj urobili,“ napísal kronikár. Taube zdôrazňuje, že menovanie kyjevského metropolitu bez súhlasu Konštantínopola nastalo sto rokov po schizme, „ktorá mala spretŕhať všetky duchovné zväzky medzi Rusou a Rímom a pripútať Rus navždy k Byzancii.“ Proti zámeru patriarchu sa postavila hlava sv. Klimenta, pápeža-mučeníka, ktorá sa na Rusi tešila veľkej úcte, od doby keď ju priniesol sv. Cyril.

Bádanie pravoslávneho ruského historika A. Pavlova z druhej polovice deväťnásteho storočia dokazuje, že sa na Rusi nezabudlo na primát sv. Petra, a to ani v duchovnej sfére, ani medzi svetskou elitou. Pôsobenie byzantskej hierarchie v Kyjeve bolo považované za bezprávnu uzurpáciu a túžbu po politickom zabraní. Kyjevský metropolitovia trvali na ustanovení kánonu 28. chalcedónskeho koncilu (451), ktorým bolo prijaté, že patriarcha Konštantínopola zastáva v cirkvi druhé miesto po rímskom biskupovi.

Týmto spôsobom bola vyriešená otázka vznesená alexandrijským patriarchom sto rokov pred tým, t. j. v dobe nicejského koncilu (325), ktorý sa konštantínopolský patriarcha pokúsil zneužiť na posilnenie svojej pozície. Vtedy sa objavil argument opakovaný v upravenej forme od šestnásteho storočia moskovským patriarchátom, že pozícia Konštantínopola vyplýva z prenesenia sídla cisárstva na Bospor. Na chalcedónskom koncile tento názor nemal širšiu podporu a pápež Lev (440 – 461) získal od cisára Marciána a cisárovnej Pulcherie slávnostné odvolanie tohto výroku. O niekoľko sto rokov neskôr ho znovu vzniesol Cerularius.

SMRŤ A SKAZA

Prelomovou chvíľou v dejinách Rusi bol mongolský nájazd. Udalosť, ktorá sa smutne odrazila najmä v politických dejinách Ruska, kultúrnych, ale aj náboženských.

Tatárska okupácia zničila výsadné postavenie Kyjeva na Rusi, podťala jeho vládu na Východe, umožnila rozvoj pohanského litovského štátu a zabránila úsiliu, ktorého cieľom bolo trvalé zlúčenie Rusi so západom skrz úplné začlenenie do okruhu pôsobnosti katolíckej Cirkvi. Dedičstvo sv. Vladimíra bolo následne vydané napospas politike konštantínopolského patriarchátu a stepnému barbarstvu.

Na západ postupujúce mongolské kmene porazili v roku 1218 na rozsiahlych stepiach kočovných Alanov, Polovcov a Čerkesov. Porazení Polovci sa obrátili so žiadosťou o pomoc na ruské kniežatá, ktoré zahájili prípravy na obranu. Spojené vojská ruských kniežat utrpeli v roku 1244 hroznú porážku nad riekou Kalkou. Ruská kronika zaznamenala: „Za naše hriechy prišli neznámi ľudia, o ktorých nikto nevie, čo sú zač, odkiaľ prišli a aká je ich viera. A nazývajú ich Tatármi...“ V jednej bitke stratila Rus šesť kniežat, sedemdesiat vojvodcov a veľkých bojarov, desaťtisíc bojovníkov, padlých Polovkov nepočítajúc. O trinásť rokov neskôr nastal záver drámy. Pod nájazdmi pekelných mongolských bojovníkov ľahlo v troskách rjazensko-muromské kniežatstvo, bolo vypálené vladimírske kniežatstvo, smolenské a černichovské.

V októbri 1240 boli Tatári – „vyslanci Tartaru“ – pod hradbami Kyjeva, ktorý bol po krátkej a zúfalej obrane dobytý. Z mesta sa stal krvavý kúpeľ, boli zabité tisícky osôb. Rovnaký osud stretol Halič... Moc Rusi bola zlomená. Jediným kniežatstvom, ktoré sa zachránilo, bolo panstvo Alexandra Nevského; prijalo ťažké podmienky mongolskej zvrchovanosti. Samotné novgorodské knieža bolo odvezené ďaleko zo svojej vlasti do osamelej pustiny strednej Ázie a zomrelo vo väzení veľkého chána. Pred svojou smrťou však ešte bol prijatý do lona katolíckej Cirkvi pápežským vyslancom a františkánskym rehoľníkom Giovannim da Pian del Carpine.

Kyjevský kronikár mních Sarapion vykreslil tragickú situáciu Rusi slovami: „Pocítili sme na sebe prísnosť nášho Boha. Zničené Božie chrámy, znesvätené posvätné nádoby, telá našich mníchov pohodené vtákom, krv našich otcov a bratov (...) naplnila zem. Zanikla moc našich kniežat a vojvodcov, naši vojaci naplnení strachom utiekli. Väčšina našich bratov bola odvezená do otroctva. Naše sídla zarástli trávou a naša veľkosť bola pokorená, naše bohatstvo sa stalo korisťou iných. Plody našej práce uchvátili pohania. Naša zem sa stala majetkom cudzincov. (...) Ako dážď sme na seba zvolali hnev nášho Boha. Nebolo trestu, ktorý by nás minul.“

Tatárska potopa, ktorá zaliala Rus v tridsiatych rokoch trinásteho storočia, mala za následok „vyplavenie“ ruských kniežatstiev z okruhu Christianitas a spretŕhanie väzieb tohto územia so západnou Európou. Prehĺbila sa kultúrna izolácia, zapríčinená nielen vplyvom turanskej duchovnosti, ale aj rozdielnou abecedou. Kyjevská Rus už svoj vplyv nikdy nezískala. Rýchlo sa rozvíjajúci susedia Poliaci a Maďari, ktorí sa spamätávali z roztrieštenosti štrnásteho storočia, začali vytláčať miznúci tatársky vplyv. Územie južnej Rusi bolo vrátené katolíckej Cirkvi za cenu politickej nesamostatnosti. Naviac sa zo severu, teda z Litvy, šírilo pohanstvo, ktoré úspešne expandovalo na Rus. Tento výboj bol zastavený po roku 1343 voľnou poľsko-križiackou koalíciou. Za danej situácie začali hrať prvoradú rolu okrajové časti ruského územia, nachádzajúce sa pod stále slabnúcou tatárskou nadvládou.

Všetky zmienené javy posilňovali postavenie pravoslávia. Katolicizmus, mimo oblasti spadajúcej pod zvrchovanosť Poľska a Uhorska, začal byť v širokých kruhoch stotožňovaný s cudzincami. Paradoxom, štátom náboženskej slobody „pravoverija“ sa stala do tej doby bezvýznamná, chánovi podriadená Moskva, ktorej vplyv silnel v priebehu celého pätnásteho storočia, a to tiež vďaka preneseniu sídla kyjevského metropolitu na jej územie. Vplyv Moskvy rástol o toľko, o koľko sa zmenšoval vplyv Konštantínopola, ktorý upadal pod nájazdmi šíriaceho sa islamu.

RADŠEJ ZAHYNÚŤ AKO BYŤ KATOLÍKOM

Početné únijné návrhy Ríma narážali na rozhodné „nie“ zo strany „konštantínopolských pápežov“. Vec únie vzal do svojich rúk v roku 1274 byzantský cisár Michal Paleolog, ktorý prijal pápežskú zvrchovanosť nad východnou cirkvou. Predstavitelia Byzancie pri slávnostnom speve Creda počas omše v Lyone trikrát opakovali slovo filioque na znamenie cirkevnej jednoty. Úniu však spoločnosť a značná časť schizmaticky založeného duchovenstva neprijala. Cisárova sestra Michala povedala: „Bolo by lepšie keby bola zničená ríša môjho brata než čistota pravoslávnej viery.“

V dobe príprav na uzavretie druhej únie pravoslávia s katolíckou Cirkvou zhrnul byzantský cisár Manuel II. Paleolog neúprimné kroky byzantského duchovenstva niekoľkými slovami určenými nástupcovi trónu, neskoršiemu cisárovi Jánovi VIII.: „Dôkladne poznajúc zámery neveriacich, s úplnou istotou vieme, že sú veľmi znepokojení a obávajú sa toho, aby sme sa raz nezmierili a nespojili s kresťanmi Západu. (...) Mysli na koncil a maj na pamäti, že sa musíš obávať neveriacich. Napriek tomu, nechoď s tým na verejnosť, pretože naši (Byzantínci), ako sa mi zdá, nie sú v žiadnom prípade ochotní nájsť spoločnú cestu a spôsob, ako zotrvať v jednote, v zhode, v mieri a láske; ak uvážime, že nemajú v úmysle s nimi, mám na mysli západných kresťanov, jednať tak, ako sme to robili v dávnych dobách my (pred cirkevným rozkolom).“

Napriek tomu však bol 6. júla 1439, teda v dobe konania ferrarsko-florentského koncilu, podpísaný únijný dekrét ukončujúci do tej doby trvajúci cirkevný rozkol. Dohoda netrvala dlho. V roku 1485 bola oficiálne zrušená pravoslávnou cirkvou.

Stúpenci ruského pravoslávia si boli dobre vedomí toho, že dedičstvo kyjevskej metropoly im tak úplne nepatrí. Preto sa ohnisko pravoslávia postupne presúvalo na severovýchod v smere Moskvy. Prvým kyjevským metropolitom, ktorý sa natrvalo preniesol pod ochranné krídla tatárskych hôrd, bol Teognost (1328 – 1353) odmietajúci akékoľvek snahy o uzatvorenie únie. V roku 1458 sa moskovskí metropoliti zriekli čestného kyjevského titulu. To súviselo s uzatvorením cirkevnej únie v roku 1439, ktorú podporil metropolita Izidor.

Osud Izidora bol smutný. Bol vyhlásený za heretika, zosadený z úradu a vyhnaný z Moskvy. Na miesto pravoverného, katolíckeho kyjevsko-moskovského metropolitu dosadil knieža Vasil biskupa Joneho, ktorý dôveroval Konštantínopolu, napriek tomu, že bol uznaný za schizmatický. V roku 1453, keď sultán vošiel na bielom koni do najkrásnejšieho chrámu kresťanstva, Hagia Sophia v Konštantínopole, bola v Moskve správa o tejto udalosti privítaná s radosťou. Zrodil sa mýtus „Tretieho Ríma“.

TRETÍ RÍM – JEDNA LOŽ – DVE VIERY

Autorom myšlienky „Tretieho Ríma“ bol igumej Filofej z jelazarovského kláštora v Pskove. Po Ríme cisárov a pápežov, po Konštantínopole patriarchov potrestanom za odpad od pravoslávia prišla na rad Moskva metropolitov. Na Moskve od tej doby spočíva poslanie priviesť ľudstvo ku spáse. Moskva mala spasiť stále viac upadajúci svet, ruskú mesiánsku ideu venčila budova Božieho kráľovstva na zemi, ktoré mal podľa Filofeja uskutočniť cisár Vasil II. V Moskve mal nájsť svoje sídlo Mesiáš po boku pravoslávneho cára. Čepeľ tejto myšlienky bola evidentne namierená proti katolicizmu, proti pápežstvu, proti latinskej civilizácii, vydávanej za „prehnitý Západ“.

Súbežne s vrastaním pravoslávia do Ruska a vzájomným prenikaním k strate vnímania všeobecnosti, katolícky. Ivan Hrozný prehlásil: „Naša viera nie je grécka, ale ruská, kresťanská.“ M. Berďej tento názor zhŕňa: „Pravoslávie sa stalo ruskou vierou. V náboženských spevoch je Rus všadevládna, ruský cár je cárom cárov, a Jeruzalem ... to je tiež Rus. Rus je tam, kde je pravda viery. Ruské náboženské poslanie, jedinečné svojho druhu, súvisí s veľkosťou a silou ruského štátu a s výnimočným poslaním ruského cára.“ Túto myšlienku rozvíja O. Spengler, ktorý vidí v myšlienke „Tretieho Ríma“ v skutočnosti politický nástroj ruských cárov, túžiacich dobyť si cestu do Konštantínopola a Jeruzalema. Ruský štátnoboženský imperializmu odmietol pre Západ typické poňatie národov v prospech takých neurčitých termínov ako „všeslovanstvo“, ktoré sa nevzťahuje na Čechov alebo Poliakov, ale na susedov Konštantínopola – Srbov a Bulharov...

Všeslovanstvo, pravoslávne chápanie politickej reality, je „zaklínaním“ kmeňov stepného charakteru. Ako tvrdí A. Dugin: „My všetci – Rusi, Srbi, Tatári – predstavujeme barbarský živel.“ Dávka „turančiny“, ktorú prijala Rus v dobe tatárskej okupácie, pretrvala dodnes. Boľševický mesianizmus je pokračovaním pravoslávneho mesianizmu. Tretí Rím – pravoslávna Moskva, Tretí Rím – Moskva kominternyzo so svojou kvázi náboženskou terminológiou, bola vo svojom dôsledku plodom snahy o prenesenie hlavného mesta sveta z Ríma do Moskvy. Ale Moskva predstavuje antitézu Ríma. Je popretím jednoty, všeobecnosti aj apoštolskosti Cirkvi. Je to pohanstvo, sebauctievanie, antropocentrizmus, partikularizmus. „Pravoslávie, ktoré nie je náboženstvom, ale skôr tradíciou, je omnoho bližšie tomu, čo nazývame pohanstvom. Zahŕňa a spája v sebe pohanstvo,“ hovorí s pýchou Dugin.

Správa o páde Konštantínopola prišla v dobe, keď moskovské kniežatá viedli úspešný boj proti Tatárom, zavŕšený konečným víťazstvom kniežaťa Ivana III. v roku 1480. Moskovské kniežatstvo sa stalo jediným nezávislým pravoslávnym štátom na svete, pričom prenesenie politického dedičstva byzantského cisárstva a vytvorenie moskovského patriarchátu znamenalo založenie víťaznej pozície pravoslávia na obmedzenom území moskovskej Rusi. V tej dobe podliehalo moskovskému patriarchátu viac veriacich ako konštantínopolskému. Stará katolícka Rus padla za obeť moskovským uzurpátorom, ktorí boli otrávení jedom mongolskej poroby.

Z historickej analýzy je zrejmé, že počiatky Rusi sú neoddeliteľne spojené s katolicizmom. Rus neupadla do schizmy a zostala verná Rímu. Triumf pravoslávia na Rusi ani tak nesúvisí s Cerulariovou schizmou, ako skôr s mongolským nájazdom. Je možné povedať, že pravoslávie zvíťazilo zároveň s pádom Kyjeva, za výdatnej pomoci mongolských šípov. Srdce Rusi rozdelené medzi vernosť katolíckej viere a pripútanie k národnostnej odlišnosti krváca dodnes... Dnes petrohradský metropolita Ioann píše na stránkach ruských novín: „Sme predsa ľudom vyvoleným“, „náboženský zmysel ruskej histórie rozhodne prekračuje národné hranice“, „celosvetovým, kozmickým“ poslaním Ruska je porazenie zhnitého Západu – Antikrista – a vytvorenie Novej Rusi ako „zjednotenej cirkvi“. Ruskému národu „Boh zveril mimoriadnu úlohu, ktorá je zmyslom ruského života vo všetkých jeho prejavoch“, Rusko je „Božím trónom“, ruský národ je „národom bohonositeľom“.

Budúcnosť ukáže, či bude Rusko počas duchovnej nadvlády pravoslávia pokračovať vo svojej mesianistickej imperiálnej politike, alebo sa stane javiskom nových udalostí spojených s obnovou katolicizmu v Európe. Tá je však možná len vtedy, keď vatikánski hierarchovia odmietnu zhubné zásady Balamandskej deklarácie, ktorá je základom ekumenickej syntézy katolicizmu s ortodoxiou. Popretím Balamandu je zjavenie Panny Márie Fatimskej v Tuy (13. 6. 1929), ktorá žiada pápeža, aby zasvätil Rusko jej Nepoškvrnenému Srdcu, pričom jedným z plodov zasvätenia bude návrat tejto krajiny k pravej viere otcov. Obrátenie Ruska, jeho návrat do lona katolíckej Cirkvi a z toho plynúca obnova dávnych ciest ruskej histórie sú zárukou mieru vo svete a premoženia civilizačnej krízy v Európe, aj krízy v Cirkvi. Nezabúdajme, že slnko vychádza na Východe.

Zverme Rus Márii!

Poznámky:

Aleksandr Dugin (7. 1. 1962) – ruský politik a historik náboženstva, popredný zástanca konceptu Eurázie.

Deklarácia v Balamande, podpísaná 23. Júna 1993 vatikánskymi a pravoslávnymi delegátmi, odmieta uniatizmus, t. j. snahu o zjednotenie východných schizmatikov s pravou Cirkvou, a považuje ho za „spôsob minulosti“, ktorý spôsobil ranu „materským cirkvám“, teda pravoslávnym, ktoré sú definované ako „sesterské cirkvi“ s vlastnou jurisdikciou. Takto v praxi dochádza ku komickým situáciám, keď sa po pravoslávnych kňazoch, ktorí sa chcú vrátiť do katolíckej Cirkvi, požaduje súhlas ich schizmatického biskupa.

RYSZARD MOZGOL
www.christianitas.sk